

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНСЬКИХ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:

студентка 4 курсу групи 472
заочної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»

Сумарюк Олена Василівна _____

Керівник:

доцент кафедри фінансів і кредиту

Гладчук Ольга Михайлівна _____

*До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № __ від ____ травня 2024 р.
Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.*

АНОТАЦІЯ

Сумарюк О.В. Фінансова безпека українських страхових компаній - Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Чернівці, 2024.

У кваліфікаційній роботі розкрито теоретичні і практичні аспекти фінансової безпеки українських страхових компаній, проаналізовано індикатори фінансової безпеки українського страхового ринку за останні роки, обґрунтовано напрямки вдосконалення стану фінансової безпеки українських страхових компаній.

Ключові слова: страхова компанія, фінансова безпека, управління, ринок страхових послуг, страхування.

SUMMARY

Sumariuk O.V. Financial security of Ukrainian insurance companies - Manuscript. Qualification work for the acquisition of the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 072 "Finance, Banking and Insurance." Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2024.

The qualification work discloses the theoretical and practical aspects of the financial security of Ukrainian insurance companies, analyzes the indicators of financial security of the Ukrainian insurance market in recent years, and substantiates the directions for improving the state of financial security of Ukrainian insurance companies.

Keywords: insurance company, financial security, management, insurance market, insurance.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

_____ О.В. Сумарюк

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ.....	6
1.1. Суть фінансової безпеки страхової компанії.....	6
1.2. Різновиди загроз фінансовій безпеці страхових компаній.....	12
1.3. Механізм забезпечення фінансової безпеки страхової компанії.....	17
РОЗДІЛ 2. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПРАТ СК «УНІКА»: СУЧАСНИЙ СТАН ТА МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	24
2.1. Фінансово-господарська характеристика ПрАТ СК «УНІКА».....	24
2.2. Аналіз стану фінансової безпеки ПрАТ СК «УНІКА» та механізм її забезпечення.....	30
РОЗДІЛ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СТАНУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКИХ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ.....	37
3.1 Актуальні проблеми функціонування страхових компаній в Україні.....	37
3.2 Сучасний стан фінансової безпеки українських страховиків.....	42
3.3 Напрями удосконалення стану фінансової безпеки українських страхових компаній	47
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На даний час українські страховики працюють в умовах інституційних змін і воєнного стану. Основним нововведенням на українському страховому ринку в останній час стала зміна регулятора із Нацкомфінпослуг на Національний банк України, та внаслідок зміна процесу ліцензування і нагляду за страховою діяльністю. У сучасних умовах, страховики стикаються з численними викликами і загрозами, які безпосередньо впливають на їх діяльність та можливості забезпечення фінансової безпеки, зокрема: зростання вимог щодо акціонерів та керівних осіб, зміна алгоритму оцінки професійної компетентності осіб, які здійснюють ключові функції у страхових компаніях; установлення відповідальності кінцевих бенефіціарних власників страхових компаній за їх діяльність; установлення вимог щодо системи корпоративного управління і внутрішнього контролю страховиків, включаючи головні фінансові показники діяльності; установлення вимог щодо системи управління ризиками; розробка порядку реорганізації та виходу страховиків з ринку; посилення критеріїв прийнятності страхових активів та оцінки їх якості, структури капіталу страховика та ефективності його діяльності тощо.

Українські страхові компанії також стикаються із масштабними зовнішніми викликами й внутрішніми загрозами, що негативно впливають на їх функціонування і подальший розвиток. Військові дії, економічна та соціально-політична кризи, прихована інфляція, суттєве зниження доходів населення, спад виробництва та невпевненість у майбутньому негативно впливають на діяльність усіх економічних суб'єктів, у т.ч. страховиків. Страхові компанії покликані захищати людей і бізнес від різноманітних ризиків або ж зменшувати негативні наслідки від їх настання. Саме тому фінансова безпека страховиків є надзвичайно важливою, оскільки від їх власної фінансової стабільності і безпеки залежить надійність та безпечність інших учасників ринку.

Огляд літератури з тематики дослідження. Фінансову безпеку страхових компаній, їх фінансову стійкість та надійність досліджували багато вчених, зокрема ця тематика відображена у наукових працях: Ачкасова С. А., Базилевича В. Д., Баранова А. Л., Боднара О. А., Бондара Є. І., Братюка В. П., Братюка В. П., Войтовича Л.М., Глухової В., Деркача О. М., Клімчука О. В., Крота Л., Кучерівської С. С., Татаренкової Ю. В., Хоренженка В. В. та інших.

Метою кваліфікаційної роботи виступає дослідження теоретичних аспектів і практичних особливостей забезпечення фінансової безпеки страховиків, а також пошук напрямів її удосконалення у сучасних умовах.

Задля досягнення вказаної мети виокремлюємо такі **завдання дослідження:**

1. Визначення суті чинників та індикаторів фінансової безпеки страхової компанії.
2. Характеристика різновидів загроз фінансовій безпеці страховиків.
3. Механізм забезпечення фінансової безпеки страхової компанії.
4. Загальна характеристика діяльності ПрАТ СК «Уніка».
5. Аналіз сучасного стану фінансової безпеки ПрАТ СК «Уніка».
6. Визначення сучасного стану й актуальних проблем у роботі українських страхових компаній.
7. Виокремлення актуальних проблем забезпечення фінансової безпеки українських страхових компаній.
8. Визначення напрямів удосконалення стану фінансової безпеки страховиків в Україні.

Предмет дослідження - економічні взаємовідносини, які виникають у процесі забезпечення належного рівня фінансової безпеки страхових компаній.

Об'єкт дослідження – механізм забезпечення фінансово безпечного стану функціонування страхових компаній у сучасних умовах господарювання.

Інформаційною базою дослідження стали наукові публікації вітчизняних і закордонних вчених у страховій галузі, нормативно-правові акти,

наглядова статистика НБУ, а також офіційна фінансова звітність Uniqa Insurance Group за досліджуваний період.

Методи дослідження, які використовувались у кваліфікаційній роботі: при вивченні теоретичних аспектів фінансової безпеки страховиків - індукція, дедукція, аналіз, синтез, узагальнення; при дослідженні стану фінансової безпеки українських страховиків із практичної точки зору – графічний, статистичний, табличний, коефіцієнтний тощо; під час роботи над третім розділом дослідження – історичний, графічний, статистичний, аналіз синтез, узагальнення і т.п.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і додатки. Загальний обсяг роботи – 60 сторінок, у т.ч. 8 таблиць і 10 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

1.1. Суть фінансової безпеки страхових компаній

У нинішніх умовах страхування є надзвичайно важливим фактором економічного зростання і фінансової стабільності всієї країни. Світовий досвід демонструє, що страховий бізнес може бути більш прибутковим, ніж промисловість чи, навіть банківська діяльність. «Ефективний страховий ринок відіграє важливу роль у формуванні загальної економічної ситуації в країні, оскільки є засобом захисту матеріальних і нематеріальних цінностей суспільства при страхових подіях» [14].

Саме за допомогою страхового ринку на макрорівні здійснюється перерозподіл економічних ризиків, що забезпечує можливість безперервного відтворювального процесу: «у разі несподіваної події забезпечується повне або часткове відшкодування економічних втрат страховими виплатами. А відповідно швидке відновлення економічної активності та зменшення непрямих втрат, пов'язаних із збоями у виробничому циклі» [15].

Страхування виступає базовим ринковим механізмом управління економічними ризиками, забезпечує захист від несприятливих умов і зовнішніх викликів, сприяє стійкості національної економіки, що є особливо важливим в умовах сучасної глобалізації і посилення економічних взаємозалежностей.

У результаті свого функціонування страховики забезпечують:

1. Захист від економічних ризиків і фінансових втрат, пов'язаних із різними негативними подіями.
2. Стабільність національної економіки, завдяки можливості перерозподілу ризиків, зменшують негативні наслідки економічних шоків і забезпечують рівновагу при невизначених умовах.

3. Захист від зовнішніх шоків (валютні коливання, тарифні війни, світові кризи і т.п.).
4. Підтримка фінансової стійкості підприємств, при забезпеченні ефективного перерозподілі ризиків і зосередженні на стратегічному розвитку.
5. Запобігання деструктивних ефектів негативних економічних, політичних чи природних умов.

Марченко О. М. зазначає, що «Страховання – це система захисту суспільства, і чим вона сильніша, тим менше ризиків ти стикаєшся, тим більше ти захищаєш економіку та людей. Страховики можуть акумулювати значні доходи у вигляді страхових премій, створювати інвестиційний попит у державі, впливати на перерозподіл фінансових ресурсів між галузями, економікою та окремими особами» [20].

Серед українських науковців термін «фінансова безпека страхової компанії» одним з перших використав Єрмошенко А.М. у своїй дисертації «Методика забезпечення фінансової безпеки страхових компаній» (2006) зазначивши наступне: «Фінансовий стан, система збалансованих фінансових показників, стійкість до внутрішніх і зовнішніх ризиків, своєчасне виконання запланованих зобов'язань, що дозволяє його реалізувати в повному обсязі, а також забезпечує ефективний розвиток страхової компанії в теперішньому та майбутньому періодах» [13, с. 6].

Термін «фінансова безпека страхової компанії» включає в себе не тільки її фінансовий стан, але й її здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім викликам, таким як: економічні коливання, ринкові зміни, соціально-політичні потрясіння та інші.

Важливим елементом фінансової безпеки страховика є наявність системи збалансованих фінансових показників результатів діяльності компанії. Вони включають оцінку багатьох аспектів фінансової діяльності страховика, таких як рентабельність, ліквідність, фінансовий леверидж, що дає змогу отримати інформацію про фінансовий стан компанії.

Фінансова безпека страхової компанії є базовим фактором для ефективного її розвитку як нині, так і в майбутньому. Вона означає не тільки збереження фінансової стабільності, але і постійне пристосування до різних загрозливих умов і подальший розвиток.

Різні наукові підходи щодо визначення фінансової безпеки страхових компаній наведено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Підходи до визначення фінансової безпеки страховиків [13]

Автор	Підхід
Базилевич В. Д.	Можливість виконання зобов'язань за договорами страхування у разі несприятливих умов, а також зміни економічної ситуації [2, с. 479].
Рубан О. О.	Як основну характеристику успішної діяльності страхової компанії, під якою розуміють ліквідність, ефективність, фінансову стійкість та фінансовий стан страхової компанії в довгостроковій перспективі» [33, с. 42].
Папка О. С.	Операційні умови (умови) доступу до фінансових ресурсів і ринків забезпечують собі та суб'єкту політики певний захист від внутрішніх і зовнішніх фінансових ризиків і можливість отримати правильну ефективність фінансових показників. Можливість розвиватися в майбутньому, завдяки цьому є можливість повністю виконувати зобов'язання страхувальників, держави та інших фізичних осіб щодо виплати страхового відшкодування, здійснення необхідних платежів до бюджету, внесення страхових коштів. Проведення резервів та інших фінансових операцій у безпечний спосіб та проведення інших фінансових операцій з ризиком страхової діяльності, рівня втрати капіталу, ефективності, ліквідності, прибутковості, нереалізованого доходу та прибутку в майбутньому [27, с. 111]
Матвійчук Л. О.	Це процес досягнення певної ситуації, який за допомогою внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечення доброї структури фінансових ресурсів, розумного управління страховими резервами, своєчасного виконання. Страхові зобов'язання і дозволяють страховику продуктивно працювати в сьогоденні і в майбутньому [20, с. 31].
Войтович Л.М.	Здатність забезпечувати стабільність фінансово-економічного розвитку, платіжних відносин (зобов'язань) та основних фінансово-економічних параметрів; запобігання конфліктам між власниками різних рівнів щодо розподілу та використання ресурсів страхової компанії [8, с. 161]

Кучерівська С.С. вважає, що «фінансово безпечна компанія – це компанія, яка виважено і оптимально підходить до використання і управління своїми фінансовими ресурсами, здійснює чіткий їх контроль, оперативно реагує на будь-які загрози, внутрішні чи зовнішні, з метою їх мінімізації або уникнення без шкоди для загальної діяльності» [23].

«Фінансова безпека страхової компанії – це здатність страховика забезпечувати стійкість фінансово-економічного розвитку; забезпечувати стійкість платіжно-розрахункових відносин (зобов'язань) й основних фінансово-економічних параметрів; нейтралізувати вплив зовнішніх кризових ситуацій і навмисних дій агресивних акторів (держави, компаній, груп), тіньових структур на фінансову стійкість страхової компанії; попереджувати витік капіталів за межі впливу (з-під контролю) страховиків, попереджувати конфлікти між власниками різних рівнів з приводу розподілу та використання ресурсів страхової компанії; найбільш оптимально залучати та використовувати засоби іноземних та вітчизняних партнерів; попереджати зловживання та адміністративні порушення у фінансових правовідносинах» [18].

Фінансову безпеку страховика теж можна розглядати як міру гармонізації у часі та просторі фінансових інтересів страховика з інтересами складових її навколишнього середовища: держави, інших учасників ринку, конкурентів. Тобто страховик тоді знаходиться у фінансово безпечному стані, коли його фінансові інтереси у певній мірі узгоджені з інтересами інших суб'єктів – страхувальників, кредиторів, конкурентів, держави, позичальників, інвесторів і т.п., що сприяє мінімізації негативного впливу загроз на загальний рівень фінансової безпеки страховика.

Ураховуючи та узагальнюючи наукові підходи із питань фінансової безпеки страхових компаній і напрацювання науки про безпеку, варто наголосити, що фінансова стійкість страхової компанії – здатність страховика забезпечити стійкий фінансово-економічний розвиток; стабільність платіжно-розрахункових взаємовідносин (у т.ч. зобов'язань) та головних фінансово-економічних показників; усунути негативний вплив зовнішніх кризових ситуацій

і свідомо консолідованих агентів (уряду, компаній, груп), усувати тіньові схеми у роботі страхової компанії; залучення та оптимальне використання іноземних ресурсів та партнерів; не допускати різноманітні зловживання та адміністративні правопорушення у фінансових правовідносинах компанії.

Рис. 1.1 Основні характеристики фінансової безпеки страхових компаній

Юдіна С.В. вважає, що «фінансову безпеку страховика можна розглядати як такий його фінансовий стан, що характеризується збалансованістю системи фінансових показників, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, дає змогу своєчасно та в повному обсязі виконувати взяті на себе зобов'язання, а також забезпечує ефективний розвиток страхової організації в поточному та наступних періодах» [39].

Фінансова безпека страхової компанії виступає важливим складником її економічної безпеки; це також і система, яка спрямована на забезпечення ефективного розвитку страховика у поточному та наступному періодах за умов необмеженої конкуренції на страховому ринку.

Характеризуючи суть терміну «фінансова безпека страхового ринку», більшість українських дослідників зосереджують свою увагу на фінансовій стійкості окремих страхових компаній і їх можливостей зберігати свою платоспроможність у довгостроковому періоді, тобто фактично зводять

фінансову безпеку страхового ринку до мікрорівня – фінансової безпеки страховика.

На нашу думку, під час розгляду фінансової безпеки страховиків також необхідно враховувати й фінансову безпеку інших учасників страхового ринку (страхових посередників, страхувальників, органів державного нагляду та саморегулювальних організацій). Оскільки страхові компанії не можуть бути фінансово захищеними і безпечними ізольовано від інших учасників страхового ринку, а тому лише комплексно у тісному взаємозв'язку і взаємодії між собою страховий ринок зможе досягнути фінансово безпечного рівня.

О. І. Барановський визначає фінансову безпеку страхового ринку загалом і певного страховика зокрема як «такий рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, який дав би їм можливість у разі потреби відшкодувати обумовлені у договорах страхування збитки їх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування» [3].

Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, під безпекою страхового ринку вбачають «такий його стан, який сприяє його розвитку, дає змогу повністю задовільнити потреби суспільства у послугах та інструментах страхування» [21].

Безпека страховиків і страхового ринку залежить від численних об'єктивних і суб'єктивних чинників (внутрішніх і зовнішніх загроз) і визначається, передусім, станом їх розвитку, фінансовою результативністю та ефективністю.

Не потрібно забувати крилатий вислів провідного фахівця страхової справи В. Д. Базилевича, що «страхування – це імунна система суспільства, і, чим вона сильніша, тим менше для нього загроз, тим захищеніші економіка та людина» [2].

Нинішній страховий ринок стає все більш нестабільним, що може негативно впливати на фінансову стабільність страхових компаній. Вони стикаються із викликами, пов'язаними з адаптацією до нових законодавчих вимог, що потребує значних затрат на технологічні й організаційні зміни.

Обмеженість ресурсів, відтік капіталу, нагромадження різноманітних ризиків негативно впливають на фінансову безпеку страховиків, тому актуальними є систематична оцінка рівня безпеки страховиків зокрема і страхового ринку загалом, та розробка заходів із її забезпечення.

1.2 Різновиди загроз фінансовій безпеці страхових компаній

Діяльність страховиків перебуває під постійним впливом різних умов і перешкод, що загрожують ефективному їх функціонуванню. Ці перешкоди формують сукупність ризиків, які здійснюють негативний вплив на стан фінансової безпеки страхових компаній. Загрозою фінансової безпеки страховика є потенційний збиток спричинений внутрішніми і зовнішніми факторами.

Із правової точки зору загрози фінансовій безпеці прийнято поділяти на суб'єктивні та об'єктивні. До об'єктивних відносять загрози, які не пов'язані з діяльністю певної особи, вони виникають ненавмисно і є реальними ризиками, оскільки, впливають на суспільство та діяльність осіб, проте їх майже неможливо передбачити.

До об'єктивних ризиків, можна віднести природні стихійні явища (землетруси, повені, посухи, надто низькі чи високі температури, сильні вітри тощо), запобігання яким вимагає значних матеріальних ресурсів. Їх певною мірою можна передбачити, однак не завжди можна передбачити перебіг того чи іншого природного явища та руйнівність наслідків.

Загрози фінансовій безпеці страхової компанії уключають усі ризики, що пов'язані з діями та інтересами стосовно сфер, які впливають на її фінансову безпеку. Визначають як прямі, так і непрямі загрози фінансовій безпеці. Зокрема, «низький рівень компетентності співробітників, які забезпечують фінансові правовідносини в організації, може бути одночасно прямою загрозою фінансовій безпеці, тобто проблеми у фінансовій сфері можуть виникнути відразу, але може бути непередбачуваними. Це також впливає на фінансову безпеку» [37].

Об'єктивних загроз фінансовій безпеці страховиків багато, і їх можна класифікувати за різними підгрупами. Можна виділити загрози, які виникають внаслідок негативного впливу діяльності уряду, законодавчої влади чи інших фінансових установ:

- загальноекономічна криза та нестабільність у країні чи в окремих її регіонах;
- нестабільність фінансової, валютної, кредитної, податкової чи страхової політики держави;
- ріст інфляційних процесів;
- невизначеність, непорядкованість, суперечливість нормативно-правової бази, що визначає фінансові правовідносини у страхуванні;
- відсутність ресурсів для фінансової підтримки суб'єктів господарювання, низький рівень інвестицій;
- різка зміна процентних ставок за кредитними ресурсами, зниження кредитних рейтингів.

Також такі загрози фінансовій безпеці страхових компаній називають зовнішніми, оскільки вони викликані зовнішніми чинниками. З іншого ж боку, «іноді зовнішніми загрозами є розкрадання третіми особами, викрадення технологій та іншої інформації, недобросовісна конкуренція, незаконна діяльність кримінальних структур, незаконна діяльність правоохоронних органів, яка не сприяє розвитку бізнесу, та багато інших» [37].

Внутрішні загрози фінансовій безпеці страховиків можна розподілити на кілька підгруп.

1. Організаційні ризики, наприклад, некомпетентне керівництво підрозділів, низька дисципліна співробітників, розголошення комерційної таємниці й інформації, що впливає на стан фінансової безпеки страховика.
2. Недоліки у плануванні та стратегії страховика. Сюди відносять помилки у стратегічному плануванні, невідповідність маркетингової і тарифної політики, неефективна робота відділу внутрішнього аудиту тощо.

3. Технічні фактори, що загрожують фінансовій безпеці страховиків: невідповідне технічне забезпечення, відсутність заходів із його модернізації, застарілі технологічні процеси, перевитрати ресурсів.

Одним із способів ідентифікації та класифікації ризиків фінансовій безпеці страховиків є тяжкість наслідків від їх реалізації. Класифікують такі загрози на незначні, помірні, високі та значні.

Загрози фінансовій безпеці страховиків теж можуть класифікуватися залежно від об'єктів на які вони спрямовуються. Це можуть бути фінансові збитки, загрози працівникам компанії, загрози нерухомому майну, пожежі, пошкодження комунікацій, вихід з ладу технологічного обладнання тощо.

«Об'єктами ризиків можуть бути фінансові документи, які можуть бути викрадені, знищені, замінені тощо. У складі ризиків фінансової безпеки можна розглядати валютні, складські ризики тощо. Інший тип загрози можна визначити як загрозу інформації, пов'язаної з фінансовою безпекою» [37].

Ці загрози можуть впливати на витік конфіденційної інформації, пов'язаної із фінансовою діяльністю страховика, запустити віруси чи інші програми, які можуть пошкодити фінансові документи, проникнути в базу даних страховика та використовувати її для шахрайства.

Особливими загрозами фінансовій безпеці страховим компаніям у сучасному світі є загрози їх інформаційній безпеці, оскільки через інтернет мережі можуть бути викрадені не лише гроші, а й інформація, що може мати негативний вплив на фінансову безпеку страхової компанії.

«Загрози також можна класифікувати за суб'єктами, які їх створюють. Це можуть бути власні співробітники, які можуть продавати якусь інформацію, невідомі конкуренти, кримінальні структури, органи влади, тощо» [16].

Загальну сукупність усіх загроз фінансовій безпеці страховій компанії можна розподілити на зовнішні та внутрішні. Зовнішніми загрозами фінансовій безпеці страховика є різноманітні негативні економічні процеси та події, чи несприятливі дії фізичних / юридичних осіб, які негативно впливають на фінансовий стан страховика.

Основною відмінністю є те, що зовнішні ризики виникають поза страховою компанією і не пов'язані безпосередньо з її основною діяльністю. Такими загрозами для страховиків можуть бути: монетарна політика центрального банку, складна макроекономічна ситуація, фінансова нестабільність і прояви економічної кризи, недосконалість законодавчого регулювання страхової сфери, тиск компаній-конкурентів, шахраїв тощо.

Джерелом внутрішніх ризиків є внутрішнє середовище страхової компанії. «Внутрішні загрози фінансовій безпеці страхової компанії – це навмисні або випадкові дії та наміри працівників компанії або їх бездіяльність, які перешкоджають реалізації інтересів компанії та негативно впливають на рівень фінансової безпеки. Як правило, основними внутрішніми ризиками є некомпетентність керівництва та співробітників страхової компанії, незадовільна структура активів і пасивів, хронічна відсутність фінансових можливостей, шахрайство співробітників тощо» [20].

Якщо до зовнішніх загроз страховик має пристосуватися, то внутрішніх загроз він може практично уникнути. Наслідки негативного впливу внутрішніх загроз завдають шкоди бренду страховика, створюють проблеми з контролюючими органами, призводять до падіння довіри з боку клієнтів і партнерів страхової компанії, що посилюватиме конкурентний тиск і негативно впливатиме на фінансові результати роботи страхової компанії.

А також до «матеріальних загроз відноситься елемент зовнішніх загроз у вигляді прямого негативного впливу з боку органів державної влади, конкурентів, партнерів страховика» [32].

Зовнішні фактори, що впливають на безпеку страховиків за характером природи – стихійні й організовані; а за визначенням подій чи процесів – кількісні або якісні; за рівнем сформованості – реальні та потенційні; за ймовірністю виникнення - передбачувані, малоймовірні та випадкові; за тривалістю - короткострокові, середньострокові, довгострокові; за структурою впливу - системні, структурні, фіксовані, дискретні й епізодичні.

Загрози за рівнем залежності можуть бути первинні та вторинні. Залежно від характеру їх впливу на роботу страховиків – позитивні та негативні. За причиною виникнення загроз, вони бувають стихійні та організовані.

Непередбачені загрози виникають внаслідок впливу факторів, які не ґрунтуються на проблемах самого страхового ринку. Вплив організованих факторів ураховує особливість роботи страхового ринку, наприклад, запровадження нових видів страхування, коригування правил формування і розміщення страхових резервів, зміни в оподаткуванні страхових компаній, реорганізації їх діяльності та інше.

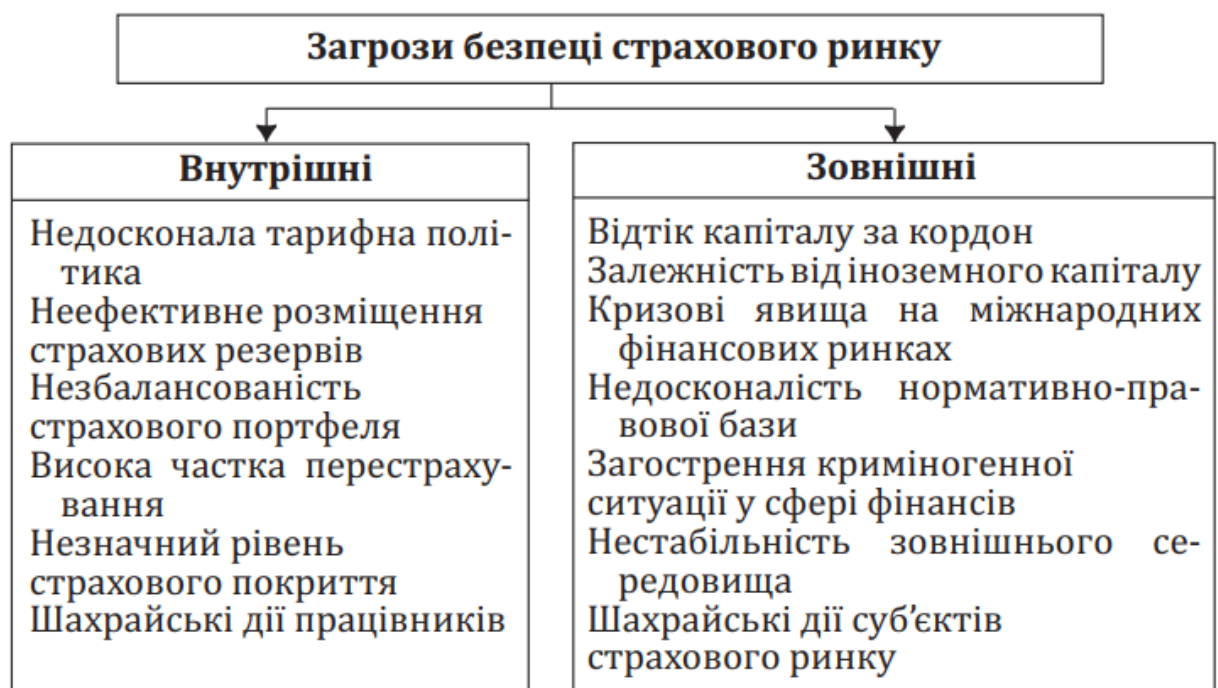

Рис. 1.2 Внутрішні і зовнішні загрози фінансовій безпеці страхового ринку

На стан фінансової безпеки страховиків також і впливають загрози безпеці страхового ринку загалом. Зовнішні загрози викликані з боку партнерів, конкурентів, кримінальних структур, іноземних суб'єктів господарювання, ЗМІ, державних органів та інших іноземних держав. Для страховиків важливо ураховувати можливий негативний вплив зовнішніх загроз на їх діяльність, оскільки змінити чи уникнути його страховикам не вдасться. Особливо уважно потрібно слідкувати за динамікою соціально-економічної та політичної ситуації

в країні та світі, зміною нормативно-правових вимог, а також шахрайських дій інших суб'єктів страхового ринку.

Переважно внутрішні загрози страховиків виникають через неефективний фінансовий менеджмент страхових компаній, у т.ч. недосконалу тарифну політику, незбалансоване розміщення страхових резервів за напрямками й термінами. Помилки при розрахунку тарифних ставок можуть призвести до втрати конкурентних переваг страхової компанії на ринку або збиткової діяльності та погіршення фінансового стану.

Значну увагу при дослідженні загроз у страховій діяльності варто приділяти умисним шахрайським діям усіх суб'єктів страхових взаємовідносин. Оскільки страхування щільно пов'язано із взаємною довірою всіх учасників, а тому підозри у шахрайстві негативно впливають на розвиток страхування загалом.

Отож відповідальне виокремлення загроз у страховій діяльності, визначення напрямків і обсягів їх впливу є важливим напрямком у роботі страховиків, який забезпечує подальшу ефективну їх діяльність.

1.3 Механізм забезпечення фінансової безпеки страхової компанії

Як ми вже зазначали, фінансова безпека страховика – це стан захищеності його головного та інших пріоритетних фінансових інтересів від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз. Для страхової компанії у зв'язку з потребою забезпечення достатнього рівня страхового захисту своїм клієнтам і собі, основним фінансовим інтересом є максимізація ринкової вартості компанії, але при умові, що збільшення капіталу страхової компанії має відбуватися разом із одночасним задоволенням потреб своїх клієнтів страхувальників у страховому захисті.

Іншими пріоритетними фінансовими інтересами страховиків виступають: збільшення обсягів збору страхових премій, зростання обсягів прибутку страховиків від страхової й інвестиційної діяльності, ефективність

перестрахових операцій, чітке планування обсягів формування страхових резервів, достатності капіталу страховиків і ліквідності його активів, оптимізація дохідності і ризикованості інвестування страхових резервів компаній тощо.

Вплив різноманітних загроз на фінансові інтереси страховиків, демонструє логічний ланцюжок «потреба → фінансовий інтерес → мотив → дія → кінцевий результат», який представляє процес формування кінцевих результатів діяльності страховиків. Первинною у даному процесі є потреба страховиків у досягненні визначених цілей і одержанні прибутків. Фінансові взаємовідносини страховиків відображаються, у певних фінансових інтересах, що стають спонукальними мотивами для дій страховиків стосовно забезпечення потрібних умов досягнення цілей їх діяльності.

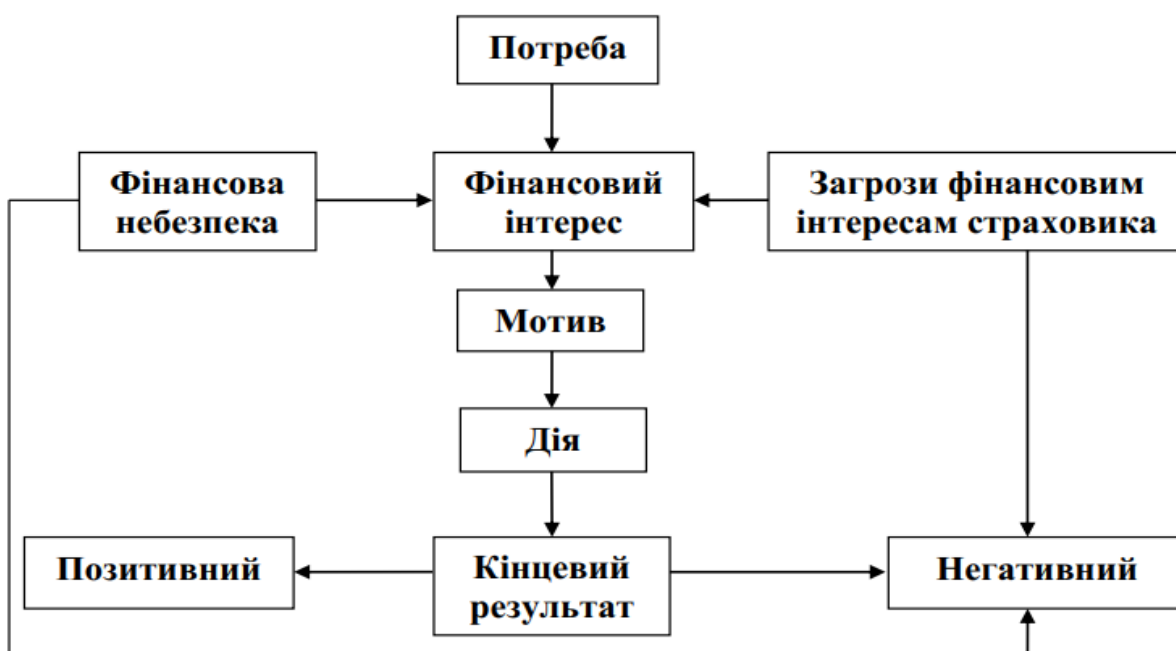

Рис 1.3 Логіка формування необхідності в забезпеченні фінансової безпеки страхової компанії [39]

Із фінансовими інтересами тісно пов'язані мотиви як спонукальні чинники дій і вчинків керівництва страховиків. У слід за мотивами логічно відбувається певні дії, яка породжують конкретний результат задля задоволення потреби.

На страховому ринку існує безліч різноманітних загроз, які негативно впливають на фінансові інтереси страхових компаній, ігнорування яких може

негативно відобразитися на їх фінансовій стійкості, платоспроможності у майбутньому. Саме тому виникає потреба у забезпеченні безпечних умов функціонування страхової компанії, тобто фінансової безпеки.

Основними причинами виникнення зовнішніх небезпек для страховиків є:

- «стрімкий розвиток процесу глобалізації фінансово-економічних зв'язків, інтернаціоналізації світового ринку страхових послуг;
- високий ступінь концентрації фінансових ресурсів на міжнародних страхових ринках, високий ступінь інтеграції у сфері перестраховування; високий ступінь мобільності і взаємозв'язку страхових фінансових ринків на базі новітніх інформаційних технологій;
- взаємопроникнення внутрішньої й зовнішньої політики держав, що все більше залежать від світових страхових фінансів;
- посилення конкуренції та конфліктів між державами у сфері страхування, використання стратегій завоювання світового економічного простору (експансії) з використанням страхування;
- надмірна залежність національних страхових галузей (особливо в розрізі перестраховування) від іноземного капіталу, що робить фінансову безпеку страхової діяльності надзвичайно вразливою;
- глобальне наростання нестійкості страхового складника світової фінансової системи, виникнення загрозливих кризових тенденцій, нездатність сучасних фінансових інститутів (у тому числі міжнародних) ефективно їх контролювати» [39].

Фінансова безпека страховиків визначається системою кількісних (ґрунтуються на показниках фінансової стійкості, платоспроможності, ефективності діяльності) і якісних параметрів (ґрунтуються на параметрах визначення конкурентної позиції).

Об'єктом забезпечення фінансової безпеки страховика необхідно вважати сформовану систему пріоритетних фінансових інтересів компанії, безпеку якої потрібно забезпечити.

Суб'єктами фінансової безпеки страховика є власники, керівництво та персонал страхової компанії.

Метою забезпечення фінансової безпеки страховика є дотримання такого фінансового стану компанії, який характеризується збалансованістю системи фінансових показників, стійкістю страховика до внутрішніх і зовнішніх загроз, дає йому змогу вчасно і в повному обсязі виконувати взяті на себе зобов'язання, а також забезпечує ефективний розвиток компанії.

Предмет фінансової безпеки страховика – це діяльність її суб'єктів, яка спрямована на об'єкти фінансової безпеки за рахунок виконання функцій, принципів і стратегічних заходів із забезпечення безпечного рівня діяльності компанії.

Держава здійснює нагляд за роботою страхових компаній через відповідні органи, а саме – НБУ, який і контролює, зокрема, платоспроможність та законність роботи страховиків в Україні. Тобто інститути влади створюють механізми захисту національних фінансово-економічних інтересів, щоб протистояти негативному впливу внутрішніх і зовнішніх загроз для розвитку страхування, які закріплені законодавчо.

Отож до складу механізму забезпечення фінансової безпеки страховика варто включити наступні елементи: суб'єкт і об'єкт управління фінансовою безпекою; сукупність фінансових інтересів страховика; функції, принципи і методи управління фінансовою безпекою страховика; інструменти управління фінансовою безпекою; критерії оцінки стану та рівня фінансової безпеки страховика; техніка і технологія управління фінансовою безпекою.

Основними етапами функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки страховика потрібно віднести:

- «вчасне виявлення та аналіз зовнішніх та внутрішніх загроз фінансовій безпеці страховика;
- оцінка поточного стану фінансової безпеки та запровадження заходів моніторингу із цього приводу;

- вчасна реалізація запланованих заходів, спрямованих на забезпечення фінансової безпеки страхової компанії;
- здійснення відповідних заходів контролю забезпечення фінансової безпеки страхової компанії;
- коригування вищеназваних етапів для підтримання належного рівня фінансової безпеки, а також забезпечення ефективного розвитку страхової компанії» [39].

Отже, забезпечення фінансової безпеки страхової компанії є одним із основних чинників досягнення фінансової інтересів страховиків і дає можливість передбачити появу чи нейтралізувати дію внутрішніх і зовнішніх загроз, а також є невід'ємною умовою ефективної роботи страхових компаній на страховому ринку.

Механізм управління фінансовою безпекою страхової компанії покликаний забезпечити її фінансову стійкість і незалежність, формування максимально можливого фінансового потенціалу та ефективного його використання за допомогою оптимізації бізнес-процесів, побудови системи індикаторів задля ідентифікації загроз фінансовій стійкості та розробки програми заходів стосовно їх уникнення, мінімізації та усунення наслідків. Даний механізм має бути гнучким і легко адаптуватися до змін зовнішнього і внутрішнього середовища страхової компанії.

Механізм фінансової безпеки страховика також можна визначити, як сукупність методів, важелів та інструментів, які використовують суб'єкти системи фінансової безпеки компанії з метою поліпшення характеристик фінансової безпеки, а також його фінансове, організаційне й інформаційно-аналітичне забезпечення.

Рис 1.4. Структура механізму управління фінансовою безпекою страховика

До фінансових інструментів, які забезпечують фінансову безпеку страховика варто віднести: актуарні розрахунки, організація андеррайтингу, форми і методи перестраховання, франшиза, методи розрахунку резерву незароблених премій, інвестиційна політика. Надважливим завданням для страховиків у рамках забезпечення їх фінансової безпеки та надійності є формування збалансованих страхових портфелів, ефективне розміщення коштів страховиків, представлених у формі страхових резервів і т.п.

Механізм управління фінансовою безпекою страхової компанії є однією із основних підсистем загальної системи управління страховим бізнесом, що включає сукупність різноманітних економічних методів, функцій, завдань, принципів, важелів та інструментів впливу на стан і потенційні можливості розвитку страховика. Елементи механізму управління фінансовою безпекою страхової компанії мають складну, багаторівневу й ієрархічну організацію, вони відображаються у вигляді таких підсистем: підсистема управлінської діяльності, підсистема цілей і завдань, функціональна структура та організаційна структура

страховика тощо.

Отже, механізм управління фінансовою безпекою страховика має на меті забезпечення його фінансової надійності і незалежності, формування максимально можливого фінансового потенціалу й ефективного його використання за допомогою оптимізації бізнес-процесів, побудови системи індикаторів задля ідентифікації загроз фінансовій стійкості, а також розробки програми заходів стосовно їх уникнення, мінімізації та усунення наслідків.

РОЗДІЛ 2

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПРАТ СК «УНІКА»: СУЧАСНИЙ СТАН ТА МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

2.1. Фінансово-господарська характеристика ПрАТ СК «УНІКА»

Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «УНІКА» (до 2010 року страхова компанія «Кредо-Класик») створена у 1994 році з метою ведення підприємницької діяльності задля отримання прибутку шляхом надання послуг з усіх видів страхового захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб через відшкодування шкоди при настанні страхових випадків за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхувальниками страхових платежів, а також здійснення фінансової діяльності у межах, визначених чинним законодавством.

UNIQA Group вийшла на український страховий ринок у 2006 році. Компанія має репутацію успішної і стрімко зростаючої, із більш ніж 150-річною історією і традиціями ведення страхового бізнесу на європейському страховому ринку.

Статутний капітал ПрАТ «СК «УНІКА» становить 155,5 млн грн., який розподілено на 3 887 простих іменних акції із номінальною вартістю 40 тис. грн. 99,8% статутного капіталу належить УНІКА Остеррайх Ферзіхерунген АГ (UNIQA Osterreich Versicherungen AG). Згідно чинного вітчизняного законодавства мінімальний статутний капітал українських страховиків повинен бути не менше 32 млн грн для ризикового страхування, отож розмір статутного капіталу ПрАТ «СК «УНІКА» є достатнім та відповідає вимогам зі значним перевищенням.

Розглянемо складу і динаміки капіталу страхової компанії ПрАТ «УНІКА». Для цього візьмемо дані з фінансової звітності за останні роки і відобразимо їх у Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка структури капіталу ПрАТ СК «Уніка» за 2020-20223 рр., тис грн [26]

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Абсолютне відхилення
Зареєстрований капітал	155 480	155 480	155 480	155 480	-
Емісійний дохід	35 787	35 787	35 787	35 787	-
Резерв переоцінки цінних паперів	(946)	(10 067)	(51 283)	(54 759)	(53 633)
Нерозподілений прибуток	605 148	699 533	1 072 268	1 449 130	843 982
Всього капіталу	795 469	880 733	1 212 252	1 693 520	898 051

Не дивлячись на стабільний розмір зареєстрованого акціонерного капіталу страховика загальний обсяг власного капіталу зростає, за рахунок значного за розмірами нерозподіленого прибутку компанії, що є позитивною тенденцією і свідчить про посилення капіталізації компанії за рахунок внутрішніх джерел. Капітал страховика у 2023 році на 85,6% складається саме із нерозподіленого прибутку. За 2020-2023 роки загальний капітал ПрАТ СК «Уніка» зріс більш ніж удвічі.

Станом на кінець 2023 року власний капітал ПрАТ СК «Уніка» зріс до 1,7 млрд грн. Компанія дотримується всіх установлених вимог до капіталу (включаючи нормативи достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, якості активів і рівня ризиковості операцій страховика).

Основним джерелом залучення коштів страховою компанією є страхові премії клієнтів та від вхідного перестраховування. З кожним роком сума зібраних страхових премій ПрАТ СК «Уніка» зростає. Основними видами страхування у роботі компанії є: КАСКО, ОСЦПВ, страхування майна, страхування від нещасних випадків, добровільне медичне страхування, страхування відповідальності перед третіми особами, фінансові ризики, страхування вантажів та багажу тощо.

Загальна сума страхових премій ПрАТ СК «Уніка» за 2023 рік зросла на 21% у порівнянні із 2022 роком і складає 2,9 млрд грн, у той час як страхові виплати компанії – 1,95 млрд грн.

Розглянемо у динаміці структуру зобов'язань ПрАТ СК «Уніка» за 2021-2023 роки.

Таблиця 2.2

Динаміка структури зобов'язань ПрАТ СК «Уніка» за 2021-2023 рр., тис грн [26]

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Абсолютне відхилення
Зобов'язання за договорами страхування	1 205 282	1 871 966	1 888 255	682 973
Зобов'язання на залишок покриття за договорами страхування	620 532	546 145	702 890	82 358
Зобов'язання за страховими вимогами за договорами страхування	584 750	1 325 821	1 185 365	600 615
Інша кредиторська заборгованість	46 881	92 447	119 221	72 340
Зобов'язання з оренди	30 544	29 888	27 081	-3 463
Зобов'язання з податку на прибуток	27 835	804	25 646	-2 189
Відстрочені податкові зобов'язання	-	5 764	7 240	7 240
Поточні забезпечення	23 813	29 296	62 193	38 380
Всього зобов'язань	1 334 355	2 030 165	2 129 636	795 281
Всього пасивів	2 244 059	3 277 986	3 823 156	1 579 097

Найбільшу суму у зобов'язаннях ПрАТ СК «Уніка» займають зобов'язання за договорами страхування і за страховими вимогами, а також зобов'язання на залишок покриття за договорами страхування, тобто безпосередньо пов'язані із страхової діяльністю компанії. Поточна частина резерву незароблених премій залишається відносно стабільною і складає основну частину зобов'язань страховика. За 2023-2020 роки зобов'язання ПрАТ СК «Уніка» зросли на 60%.

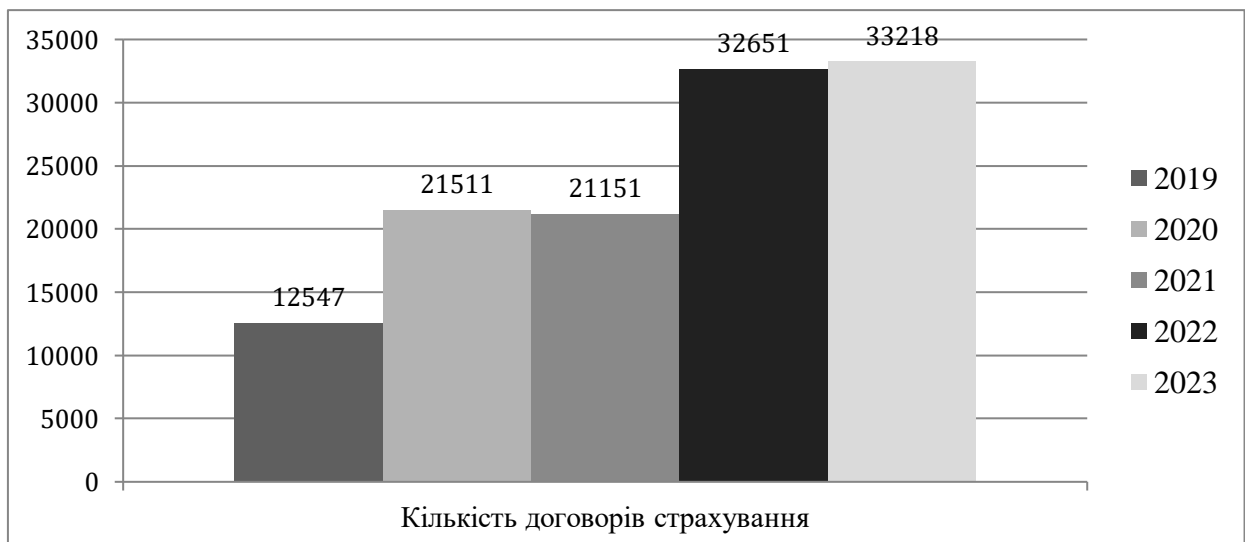

Рис. 2.1 Динаміка кількості договорів страхування укладених ПрАТ СК «Уніка» у 2019-2023 рр. [26]

Кількість укладених компанією страхових договорів невідмінно зростає, що демонструє впевнений її розвиток на українському страховому ринку.

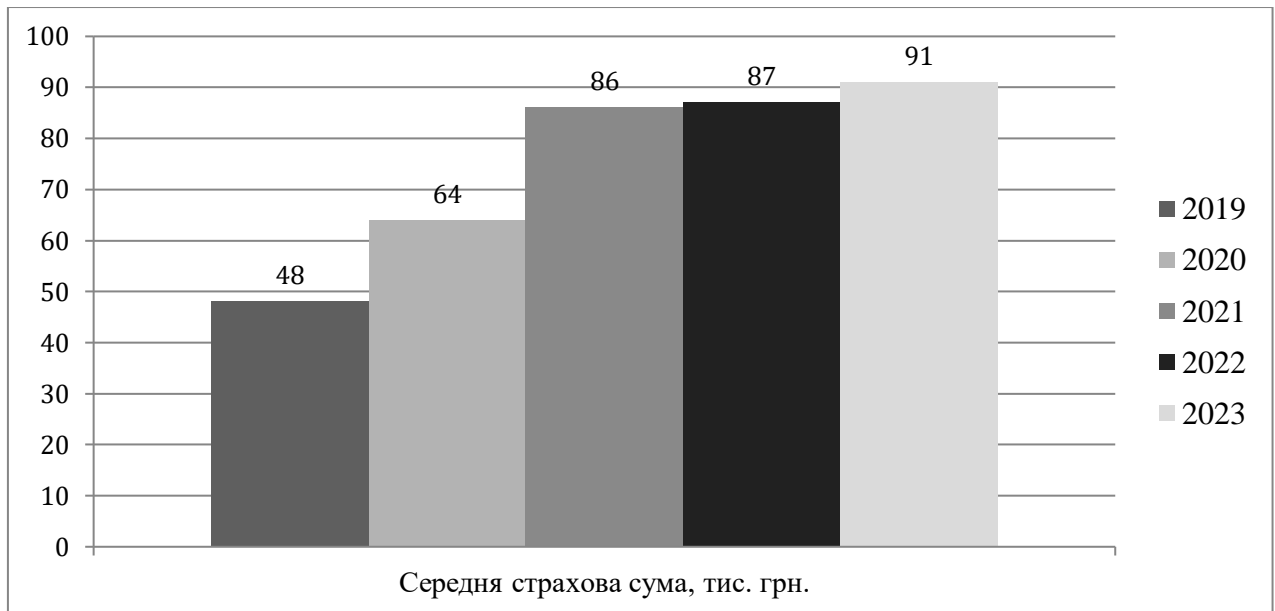

Рис. 2.2. Середня страхова сума договору страхування ПрАТ СК «УНІКА» за 2019-2023 рр. [26]

Також за останні роки поступово зростає і середня страхова сума страхових договорів компанії.

У 2023 році за галузями перше місце у структурі зібраних премій СК «УНІКА» посіло майнове страхування (50%), на другому місці особисте страхування (39%), на обов'язкове страхування припадає 7%, на страхування відповідальності – 4% страхового портфелю компанії.

Розподіл страхового портфелю ПрАТ СК «Уніка» 2023 рік:

- медичне страхування -23%;
- моторне страхування – 26%;
- страхування майна -12%;
- страхування життя – 10%;
- інші види страхування – 20%.

Страхова компанія «УНІКА» здійснює такі різновиди вкладення ресурсів в активи: грошові кошти та їх еквіваленти; депозити в банках; дебіторська заборгованість; передплата; обладнання та інші основні засоби; активи у формі прав користування; нематеріальні активи.

Таблиця 2.3

Динаміка структури активів ПрАТ СК «Уніка» за 2021-2023 рр., тис грн [26]

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Абсолютне відхилення
Обладнання та інші основні засоби	68 015	64 005	49 363	-18 652
Нематеріальні активи	24 244	46 674	79 525	55 281
Інвестиції у боргові цінні папери	1 302 749	1 562 034	1 989 720	686 971
Депозити в банках	346 574	372 255	590 698	244 124
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	55 962	75 534	103 565	47 603
Активи за договорами перестраховання	224 760	832 580	832 798	608 038
Зобов'язання на залишок покриття за договорами перестраховання	(90 185)	(147 274)	(75 550)	(-14 635)
Активи за страховими вимогами за договорами перестраховання	314 945	979 854	908 347	593 402
Передоплати та інші нефінансові активи	41 654	56 166	56 219	14 565
Інша дебіторська заборгованість	2 787	2 576	1 455	-1 332
Інші фінансові активи	20 272	25 930	11 555	-8 717
Грошові кошти та їх еквіваленти	154 832	228 496	108 258	-46 574
Всього активів	2 244 059	3 266 250	3 823 156	1 579 097

Загальні активи ПрАТ СК «Уніка» за 2021-2023 роки зросли на 70%, найбільшими складовими активів компанії є інвестиції у боргові цінні папери - 52%, активи за страховими вимогами за договорами перестраховання - 22%, активи за договорами перестраховання - 22%, депозити в банках – 15%.

Інвестиції ПрАТ СК «Уніка» станом на кінець 2023 року у державні облігації Уряду України включають: ОВДП – 1 884,8 млн грн, ОЗДП – 104,9 млн грн. Державні облігації України не мають забезпечення. Станом на 31 грудня 2023 року строк погашення державних облігацій України, номінованих у гривні, – 2024-2025 роки, дохідність до погашення – 16,41%-18,39%; номінованих у доларах США, – 2024-2031 роки, дохідність до погашення – 3,15%-34,88%; номінованих у євро, – 2024 рік, дохідність до погашення – 2,18%.

Станом на 31 грудня 2023 року процентну ставку за депозитами у гривні встановлено у діапазоні від 9% до 19% річних, усі депозити, розміщені в банках, є короткостроковими. Депозити в банках не мають забезпечення. компанія мала депозити з урахуванням нарахованого доходу у 8 банках-контрагентах.

ПрАТ СК «Уніка» займає 3 місце в рейтингу українських ризикових страховиків за розміром зібраних страхових премій і здійснених страхових виплат за 2023 рік. Компанія за останні роки перебуває серед лідерів нонлайфового страхового ринку України.

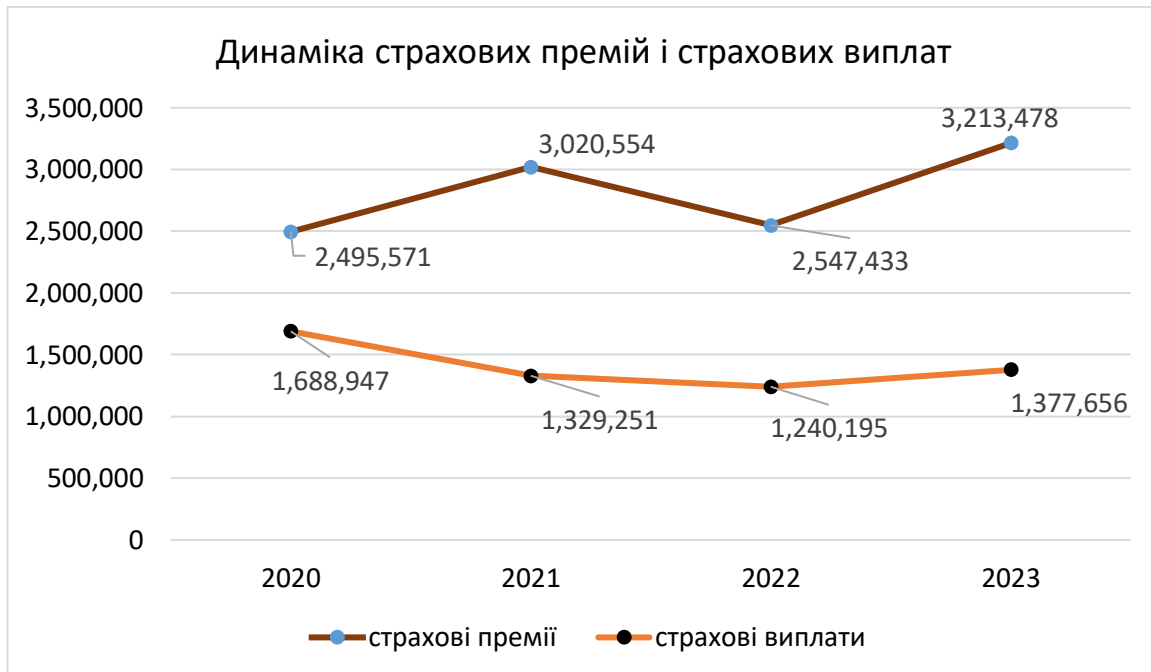

Рис. 2.3 Динаміка страхових премій і страхових виплат ПрАТ СК «Уніка» за 2020-2023 рр., тис грн [26]

З вище наведеного рисунку ми бачимо змінну динаміку обсягів зібраних страхових премій і здійснених страхових виплат, однак у 2023 році ситуація поліпшилась і спостерігається позитивний тренд.

Таблиця 2.4

Динаміка прибутку ПрАТ СК «Уніка» за 2021-2023 рр., тис грн [26]

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Абсолютне відхилення
Чистий результат від страхової діяльності	287 345	301 723	330 693	43 348
Результат від інвестиційної діяльності	76 397	100 116	300 087	223 690
Результат від фінансової діяльності	(12 472)	(28 871)	(9 806)	2 666
Прибуток до оподаткування	256 363	381 647	504 647	248 284
Прибуток за рік	144 385	320 174	419 296	274 911
Інший сукупний дохід за рік	(9 121)	6 207	38 139	47 260
Всього сукупного доходу за рік	135 264	326 381	457 435	322 171

ПрАТ СК «Уніка» є прибутковою страховою компанією, джерелом її прибутку є страхові операції та інвестиційна діяльність, компанія підвищила рівень ефективності своєї інвестиційної діяльності доволі різко за останні роки, переважно за рахунок вкладень у державні цінні папери, при мінімальних витратах на інвестування. Найбільшим напрямком затрат для компанії є сплата страхових відшкодувань клієнтам – 2,3 млрд грн у 2023 році та сплата страхових премій перестраховикам – 181 млн грн у 2023 році.

Отже, ПрАТ СК «Уніка» є одним із лідерів ризикового страхування в Україні, за останні роки ми спостерігаємо зростання більшості фінансових показників її діяльності. Прибуток компанії зростає з кожним роком і є значним внутрішнім джерелом поповнення її капіталу і ресурсної бази загалом. Основним джерелом залучення коштів страхової компанії є страхові премії клієнтів та від вхідного перестраховування. З кожним роком сума зібраних страхових премій ПрАТ СК «Уніка» зростає. Основними видами страхування у роботі компанії є: КАСКО, ОСЦПВ, страхування майна, страхування від нещасних випадків, добровільне медичне страхування тощо. Прибутковою для компанії є не лише страхова діяльність, але й інвестиційна, переважно від вкладення коштів у державні цінні папери.

2.2 Аналіз стану фінансової безпеки ПрАТ СК «УНІКА» та механізм її забезпечення

Надійна і прибуткова діяльність ПрАТ СК «УНІКА» є гарантією її фінансової стабільності, стійкості та фінансової безпеки. Компанія суттєво збільшила основні фінансові показники своєї діяльності: обсяг сформованого капіталу і зобов'язань, активів; страхових премій і страхових виплат, страхових резервів; прибутки отримані від різних напрямів своєї роботи.

Дотримання належного стану фінансової безпеки є важливим напрямком роботи персоналу страхової компанії та елементом її економічної безпеки.

Для нормального розвитку будь-якої компанії потрібно ретельно контролювати наявність і ступінь використання фінансових ресурсів, вживати заходів стосовно їх зміцнення і поліпшення стану. У нинішній ситуації важливою складовою механізму забезпечення фінансової безпеки страховика є формування ефективної методики аналізу й оцінки рівня його фінансової безпеки. На даний час не існує загальновизнаної методики оцінки фінансової безпеки страховиків. На нашу думку, до первинних показників, які оцінювали б стан фінансової безпеки компанії варто віднести такі групи показників:

- показники майнового стану;
- показники ліквідності та платоспроможності;
- показники ділової активності та фінансової незалежності;
- показники прибутковості та фінансової ефективності діяльності.

Визначимо основні з них для ПрАТ СК «УНІКА» за останні п'ять років.

Таблиця 2.5

Основні показники оцінки фінансового стану та фінансової безпеки
ПрАТ СК «УНІКА» за 2019-2023 рр.

№ п/п	Найменування показника	Нормативне значення	Роки				
			2019	2020	2021	2022	2023
Показники майнового стану							
1	Коефіцієнт зносу основних засобів	<0,5	0,24	0,27	0,36	0,37	0,36
2	Частка дебіторської заборгованості в майні	<0,2	0,19	0,17	0,12	0,16	0,18
3	Коефіцієнт мобільності активів	>1	1,55	1,63	2,71	2,04	2,22
Показники ліквідності							
4	Коефіцієнт загальної ліквідності	>1,25	3,01	2,01	3,51	3,33	3,54
5	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,1-0,5	0,01	0,02	0,06	0,07	0,06
Показники фінансової незалежності							
6	Коефіцієнт концентрації власного капіталу	>0,5	0,57	0,66	0,63	0,66	0,67
7	Коефіцієнт фінансової стійкості	>0,75	0,55	0,76	0,74	0,78	0,85
Показники ефективної діяльності							
8	Рентабельність власного капіталу	>0,15	0,14	0,12	0,16	0,17	0,22
9	Рентабельність активів	>0,1	0,08	0,11	0,1	0,13	0,14
10	Рентабельність страхової діяльності	>0,20	0,22	0,24	0,27	0,28	0,29
11	Загальна рентабельність	>0,15	0,15	0,14	0,15	0,19	0,23

Показники, розраховані у таблиці 2.5 на основі фінансової звітності компанії, мають змінний характер і свідчать про нестабільність її діяльності.

Показники майнового стану ПрАТ СК «УНІКА» за 2019-2023 рр. знаходяться у межах нормативних значень. Висока мобільність активів компанії демонструє те, що компанія зможе змінити структуру своїх активів за короткий проміжок часу. Це поняття тісно пов'язане із ліквідністю страховика. Коефіцієнт зносу основних засобів хоч і зростає за 2019-2023 роки, проте перебуває у межах нормативних значень.

«Ліквідність означає здатність страховика сплачувати платежі з поточного доходу, тобто здатність негайно оплачувати свої строкові зобов'язання» [1].

Показники ліквідності ПрАТ СК «УНІКА» за 2019-2023 рр. знаходяться у межах нормативного значення, окрім показника абсолютної ліквідності, який зріс і має критичне значення. Надлишок ліквідних коштів зумовлює зниження потенційної прибутковості страховика, тобто активи компанії перебувають у більш ліквідних формах, які є неприбутковими або мало прибутковими.

Фінансова незалежність страховика, наскільки він здатний виконувати власні зобов'язання за рахунок своїх ресурсів, тобто не залежати від кредитних джерел фінансування. Фінансова незалежність також відображає загальний рівень фінансової стабільності компанії. Показники фінансової незалежності ПрАТ СК «УНІКА» за 2019-2023 рр. переважно відповідають нормативним значенням, лише коефіцієнт фінансової стійкості у 2019 році був нижче потрібного значення.

Показники рентабельності діяльності страховика є відносними характеристиками фінансових результатів та ефективності діяльності компанії. Вони визначають відносну прибутковість компанії у співвідношенні до витрат засобів чи капіталу з різних позицій. Особливості діяльності страховика зумовлює потребу визначення системи певних показників, які характеризують специфіку роботи страхової компанії.

Отримані показники рентабельності ПрАТ СК «УНІКА» за 2019-2023 рр. свідчать про досить високий рівень рентабельності компанії. Оскільки страхова

компанія працювала досить прибутково в останні роки то і відповідні показники зростають.

Розраховані вище показники свідчать про те, що ПрАТ СК «УНІКА» має достатній рівень фінансової безпеки, оскільки показники майнового стану, ліквідності компанії, фінансової незалежності й ефективної діяльності переважно перебувають в межах рекомендованих нормативних значень.

Метою управління діяльністю ПрАТ СК «УНІКА» є не лише досягнення максимального прибутку чи загальної вартості капіталу, а й забезпечення високого рівня фінансової безпеки страховика. При цьому важливим завданням виступає вчасність і адекватність оцінювання та управління загрозами в діяльності страховика. Ураховуючи це, ПрАТ СК «УНІКА» здійснює ідентифікацію ризиків, організовує оцінку зовнішніх і внутрішніх ризиків, аналізує та обробляє зібрані дані, динамічно реагує на зміну динаміки ризиків.

У процесі своєї діяльності ПрАТ СК «УНІКА» наражається на різні ризики і загрози, які виникають через середовище, в якому вона працює. Це потребує утворення системи моніторингу фінансової безпеки страхової компанії, яка включає механізми й інструменти реагування на загрози нормальній діяльності страховика та його фінансовій стабільності.

Для мети нашого дослідження фінансову безпеку ПрАТ СК «УНІКА» розглядаємо як об'єкт управління у рамках визначених позицій. Фінансова безпека ПрАТ СК «УНІКА» полягає у захисті фінансових потреб учасників страхових взаємовідносин на усіх рівнях і забезпеченні достатніх фінансових ресурсів задля виконання власних зобов'язань і задоволення потреб власників і працівників, в умовах постійних загроз різного характеру.

Механізм управління фінансовою безпекою ПрАТ СК «УНІКА» ґрунтується на діючій правовій системі, яка включає загальні нормативно-правові акти, спеціальне страхове законодавство й інші нормативно-правові акти. Метою роботи системи управління фінансовою безпекою ПрАТ СК «УНІКА» є забезпечення фінансової стійкості, тобто у здатності страхової

компанії виконувати власні зобов'язання перед інвесторами, страхувальниками, працівниками і державою в нинішніх умовах невизначеності.

Ураховуючи вищезазначене, фінансову безпеку ПрАТ СК «УНІКА» визначають такі фактори:

- тип фінансової (тарифної, перестрахової, інвестиційної) політики, яку здійснює страховик;
- ступінь фінансової незалежності страхової компанії;
- рівень правового та методичного забезпечення фінансових основ суб'єктної функції у страховій діяльності.

Взаємозв'язок між системою управління фінансовою безпекою страхової компанії й безпосередньо інструментами управління фінансовою безпекою зображено на Рисунку 2.4.

Рис. 2.4. Управління фінансовою безпекою страховика

Як ми бачимо мета роботи страховика визначає тип його фінансової політики (агресивний, консервативний, змішаний). Стратегія управління фінансовою безпекою ПрАТ СК «УНІКА» є комплексом організаційних, стратегічних та управлінських заходів стосовно адаптації системи фінансового менеджменту до нових викликів і умов функціонування. Вона призначена для

запобігання негативних впливів деструктивних процесів і забезпечення прогнозованої ситуації. Водночас механізм забезпечення фінансової безпеки має бути гнучким і легко адаптуватися до змін зовнішнього та внутрішнього середовища.

Загрози фінансовій безпеці ПрАТ СК «УНІКА» розподіляються на внутрішні та зовнішні, у залежності від місця їх виникнення та на об'єктивні і суб'єктивні. Внутрішні загрози переважно спричинені неадекватною фінансово-економічною політикою страхової компанії. Помилки (умисні чи випадкові), зловживання повноваженнями структурних підрозділів чи окремих спеціалістів; відсутність належного контролю над захистом фінансової інформації; помилки в управлінні фінансовими ресурсами; невідповідність тарифної й інвестиційної політики, страхове шахрайство з використанням нових технологій тощо. Зовнішні загрози страховик завжди повинен аналізувати, оцінювати та враховувати у своїй подальшій діяльності.

Важливим напрямом фінансового менеджменту страховика має бути удосконалення політики управління витратами, враховуючи високу забезпеченість страхових резервів власним капіталом компанії. При управлінні активами компанії необхідно розвивати новітні підходи до прийняття обґрунтованих рішень, формування інвестиційного портфеля страховика, збільшення частки страхових резервів у різних джерелах фінансових ресурсів.

Отже, для ефективної роботи механізму забезпечення фінансової безпеки страхової компанії необхідно: забезпечувати та підтримувати високий рівень кваліфікації персоналу страхової компанії; забезпечувати розвиток технічних і технологічних умов і можливостей компанії для досягнення конкурентоздатного рівня; досягнути високої ефективності корпоративного управління страхової компанії; забезпечувати фінансову стабільність і прибутковість діяльності.

ПрАТ СК «УНІКА» є однією з лідерів на страховому ринку України, демонструючи зростаючі обсяги прибутковості своєї діяльності та поступового розвитку, однак в умовах постійних загроз і потрясінь компанія повинна сформувавати дієвий механізм забезпечення належного рівня фінансової безпеки

та надійності. Оскільки будь-яка страхова компанія повинна забезпечувати виконання інтересів не лише власників (акціонерів) щодо зростання прибутковості і сегменту ринку, а й своїх клієнтів – страхувальників – забезпечувати їм належний страховий захист і виплачувати страхове відшкодування згідно умов укладених нею страхових договорів. Страхові відносини базуються на взаємній довірі учасників, тому щоб підтримувати належний рівень довіри страхова компанія повинна бути фінансово безпечною та надійною. На даний час рівень фінансової безпеки ПрАТ СК «УНІКА» є достатнім, однак загрози (особливо зовнішні) в умовах нестабільного середовища її функціонування можуть досить швидко виникати і перешкоджати нормальній роботі, саме тому компанія повинна сформувати дієвий механізм захисту своєї фінансової безпеки.

РОЗДІЛ 3

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СТАНУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКИХ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

3.1 Актуальні проблеми функціонування страхових компаній в Україні

На сьогодні Україна зазнає значний негативний вплив у соціальній та економічній сферах у наслідок військових дій. Страхові компанії, які мають забезпечувати надійність і безпеку населення і підприємств, зіштовхнулися із новими проблемами й іншими характеристиками ризиків. Суть страхування розкривається через процес управління і прийняття ризиків. Тому кризові ситуації породжують не лише проблеми, а й напрями потенційного розвитку страхових компаній. Характеристика проблем діяльності страхових компаній в умовах воєнного стану є дуже актуальною, тому що, дає змогу визначити шляхи подолання негативних наслідків військових дій і використовувати наявний досвід при формуванні конкурентоспроможних страхових продуктів українських страховиків, забезпечуючи захист інтересів страхувальників і підвищуючи інвестиційну привабливість української економіки.

Діяльність будь-яких економічних суб'єктів в умовах війни, у т.ч. страховиків, супроводжується суцільною невизначеністю, неможливістю передбачити хід майбутніх подій, масштабуванням зони небезпеки на усю територію України, що провокує соціальну, політичну й економічну кризи.

«Страхові компанії зіштовхнулися з низкою проблем, серед яких найбільше уваги в перші місяці воєнного стану потребували переміщення персоналу та організації роботи віддалено, розірвання договорів або відтермінування платежів. Негативно вплинуло на стан страхового ринку в цілому зменшення кількості надходжень премій, знищення об'єктів нерухомості, складності виїзду на місця страхових випадків, особливо урегулювання страхових випадків на територіях проведення активних бойових дій. Досвід роботи під час коронакризи забезпечив швидкий перехід в режим он-лайн,

рекомендації НБУ щодо спрощення процедури врегулювання страхових випадків – це надало можливість налагодити діяльність та продовжувати працювати в надскладних умовах» [19].

На страховому ринку України працюють дві групи страховиків: компанії, які здійснюють страхування життя (СК life) і компанії, які здійснюють ризикові види страхування (СК non-life). Чисельність українських страховиків стрімко скорочується, за останні 5 років їх кількість зменшилась більш ніж вдвічі (табл. 3.1). Український страховий ринок покинули дрібні та неконкурентоздатні страхові компанії із непрозорою структурою власності, невідповідною структурою активів або ж компанії, які мали взаємозв'язки із країною агресором після початку широкомасштабного вторгнення.

Таблиця 3.1

Основні показники діяльності українських страховиків за 2019-2023 рр. [28]

	2019	2020	2021	2022	2023	Абсолютне відхилення
Кількість страхових компаній	233	210	155	128	101	- 132
<i>у т.ч. "life" страховиків</i>	23	20	13	12	12	-11
Активи за балансом, млн грн	63 866,8	64 920,2	64 209,2	70 298	74 412,2	10 545,4
Обсяги сплачених статутних капіталів, млн грн	11 066,1	9 748,1	7 923,7	6 716,8	5 955,6	-5 110,5
Сформовані страхові резерви, млн грн	29 558,8	34 193,0	36 555,7	41 000,6	46 781,2	17 222,4
Валові страхові премії, млн грн	53 001,2	45 175,9	49 708,0	39 661,8	47 014,7	-5 986,5
Валові страхові виплати, млн грн	14 338,3	14 853,6	17 958,3	13 001,4	16 867,3	2 529
Рівень валових страхових виплат, %	27,1	32,9	36,1	32,8	35,9	8,8
Обсяг страхових платежів сплачених перестраховикам, млн грн	16 713,4	8 487,4	8 623	4 250,7	4 650,3	-12 063,1

Зазначена динаміка була зумовлена «зміною підходів до регулювання ринку, яку запровадив НБУ, щодо дотримання нормативів платоспроможності,

надійності, ліквідності та прозорості в діяльності страхових компаній. Негативно позначилося на кількості страховиків й карантинні обмеження та пов'язане з цим падіння ділової активності: не всі компанії були готові до такого масштабу пандемії, тому не змогли адаптуватися до ситуації та відповідати встановленим нормативним вимогам регулятора» [19].

За час військових дій у 2022-2023 роках кількість страховиків в Україні зменшилась майже на 50 компаній (30% ринку), 10 із них були зареєстрованими у зоні ведення військових дій, а решта позбавлені ліцензій і можливості працювати через порушення вимог НБУ.

Попри зменшення чисельності страховиків, обсяг їх активів поступово наростає. Позитивна тенденція теж, прослідковується і за розміром сформованих страхових резервів. Нестабільними у своїй динаміці є обсяг залучених страхових премій, отриманих страховиками і здійснених страхових виплат, що зумовлено «заморожуванням» частини страхових договорів унаслідок введення воєнного стану. Рівень страхових виплат українських страховиків поступово зростає, що сприяє підвищенню зацікавленості і довіри українських страхувальників.

«Значно зросла кількість укладених договорів страхування і перевищила 94,8 млн. одиниць, що було найбільшим за останні роки. В п'ятірку найбільш популярних видів страхування ввійшли види автотранспортного страхування (КАСКО, Зелена картка, автоцивілка), добровільне медичне страхування та накопичувальне страхування життя. Слід відзначити, що частка платежів за названими вище договорами автотранспортного страхування в загальній сумі платежів склала 52%. Така тенденція зберігається вже не перший рік. Слід зазначити, що рівень проникнення страхування становить 0,8% (2022 рік) і має тенденцію до спаду» [29].

Не дивлячись на складні умови функціонування українські страховики у 2023 році отримали майже 2,5 млрд грн прибутків, а у 2022 році – 3,4 млрд грн, у той час як у 2021 році лише 1,5 млрд грн. Важливим джерелом прибутків для українських страховиків в останні роки є не лише прибуток від страхової діяльності, а й прибуток від інвестиційної діяльності, де переважає вкладення

тимчасово вільних коштів у державні боргові цінні папери під високі відсотки. Це свідчить про те, що українські страхові компанії пристосувалися до складних умов ведення бізнесу і матимуть можливості для подальшого свого розвитку, використовуючи отримані прибутки як внутрішнє джерело збільшення власної ресурсної бази.

Страхові компанії почали включати захист від воєнних ризиків, проте не окремим страховим продуктом, а додатковою функцією до вже існуючого, чи удосконаленим продуктом, який частково покриває ризики воєнних дій. Існують особливі умови в таких страхових продуктах, які пов'язані зі ступенем завданого ризику; лімітом страхового покриття; географічним обмеженням тощо.

На даний час для страхових компаній НБУ ввів «додаткові вимоги щодо якості активів, необхідність ревізії активів для уникнення завищення вартості наявної нерухомості та зменшення показників неліквідних активів. Було також розширено вимоги ліцензування, перевірка структури власності у зв'язку зі збройною агресією (щодо відсутності власників істотної участі, які мають громадянство, реєстрацію, місцезнаходження рф та рб), зобов'язання розкриття інформації майнового та фінансового становища власників істотної участі в страхових компаній. Додатково було виділено перелік ознак, щодо визначення ризикової діяльності, що буде слугувати сигналом для анулювання ліцензії та визначено перелік умов за порушення яких страхова компанія, буде позбавлена ліцензії» [24].

«Українські страхові компанії зіткнулися із значним падінням попиту на свої послуги, внаслідок погіршенням загальноекономічної ситуації в країні та зменшення доходів переважної більшості економічних суб'єктів. Стандартні страхові договори не покривають ризиків, пов'язаних з війною і наслідками військової агресії, а клієнти, у яких значно знизилася платоспроможність, доволі часто відмовляються від послуг страховиків на користь більш необхідних товарів і послуг» [9].

Узагальнивши проблеми у діяльності українських страховиків варто розподілити на такі групи:

1. Загальноєкономічні:

- економічна криза внаслідок військових дій;
- низький рівень довіри економічних суб'єктів до діяльності фінансових посередників, у т.ч. страховиків;
- нестабільність національної валюти спричиняє негативний вплив на інвестиційну діяльність страховиків;
- нерозвинутість фондового ринку і обмеженість ліквідних фінансових інструментів, які доступні страховикам при здійсненні інвестиційної діяльності;
- високий рівень інфляції ускладнює можливості залучення і вкладення довгострокових фінансових ресурсів;
- несприятливий інвестиційний клімат в Україні;
- високий рівень тінізації економіки;
- низький рівень доходів громадян не сприяє зацікавленості у страхових продуктах.

2. У рамках функціонування страхового ринку:

- низький рівень страхової культури;
- страхове шахрайство з боку різних учасників страхового ринку;
- використання методів недобросовісної конкуренції на страховому ринку;
- недостатній розвиток страхових посередників й інфраструктури страхового ринку;
- відсутність дієвої системи гарантій страхових виплат;
- низький рівень ємності страхових послуг;
- низький рівень прозорості страхового ринку;
- залучення страховиків до відмивання коштів отриманих злочинним шляхом;
- високі нормативні вимоги регулятора до діяльності страховиків.

3. На рівні діяльності страхових компаній:

- низька капіталізація страховиків;
- низький рівень використання інформаційних технологій і нерозвинута матеріально-технічна база;

- низький рівень кваліфікації персоналу страховиків;
- низький рівень якості обслуговування страхувальників;
- використання невідповідних механізмів управління діяльністю страховою компанією;
- низький рівень дохідності окремих видів страхування (особливо обов'язкових);
- незбалансованість страхових портфелів, більшість страхових компаній відшкодовує витрати за рахунок нових страхових премій, не приділяючи достатньої уваги страховим резервам;
- неефективність інвестиційної політики страховиків;
- недостатня ефективність стратегічного менеджменту страхових компаній.

Попри всю сукупність проблем характерних сучасній діяльності українських страховиків, на ринку залишатимуться працювати страхові компанії, які вчасно підлаштовуватимуться до розвитку подій, стабільно функціонуватимуть, відповідатимуть вимогам регулятора, а також розроблятимуть нові страхові продукти й ефективно запроваджують сучасні інновації.

3.2 Сучасний стан фінансової безпеки українських страховиків

У сучасних реаліях українські страховики зіткнулися із масштабними зовнішніми викликами й внутрішніми загрозами, які негативно впливають на їх роботу і можливості подальшого розвитку. Війна, соціально-політична й економічна кризи, значна прихована інфляція, падіння доходів населення України, спад виробництва та відсутність упевненості у майбутньому негативно впливають на діяльність усіх економічних суб'єктів, у т. ч. й страхових компаній. Страхові компанії захищаючи від різного роду ризиків населення і бізнес, зменшують негативні впливи різноманітних загроз. Саме тому від ступеня фінансової стійкості і фінансової безпеки страховиків, частково залежить і

фінансова безпека їх клієнтів, а тому тільки надійні та безпечні страхові компанії зможуть убезпечити життєдіяльність інших учасників ринку.

Українські страховики зіткнулися також із значним падінням попиту на страхові послуги, через погіршенням загальноекономічної ситуації у країні та зменшення доходів більшості економічних суб'єктів. Стандартні страхові договори не покривають військових ризиків, а клієнти, у яких значно знизилася платоспроможність, досить часто відмовляються від страхових послуг на користь більш необхідних товарів і послуг у військовий час.

Отож «у нинішніх реаліях вітчизняні страховики зіткнулися з багатьма внутрішніми та зовнішніми загрозами до яких вони не були готові і які погіршують рівень їх фінансової безпеки. Головні загрози для українських страховиків у сучасних умовах можна розподілити за наступними типами:

- політичні (військові дії і їх наслідки для страховиків та страхувальників, відсутність повноцінної ефективної підтримки страховиків з боку державних органів, пом'якшення регуляторних вимог, якими можуть спекулювати недобросовісні страховики);
- соціальні (різке зниження платоспроможності населення, міграція й еміграція страхувальників, низький рівень довіри до професійних учасників страхового ринку, схильність до шахрайських дій);
- правові (відсутність ефективної державної політики у страховій сфері в умовах воєнного стану, недостатній рівень забезпечення якісного страхового захисту населення і бізнесу, низький рівень прозорості учасників страхових взаємовідносин, несвоєчасне і неповне виконання зобов'язань страховиками перед страхувальниками; страхове шахрайство та інші порушення страхового законодавства);
- функціонально-технологічні (невеликий асортимент страхових продуктів, відсутність розроблених і діючих програм страхування воєнних ризиків, тимчасова обмеженість можливостей обслуговування частини страхувальників, недостатній рівень технічної інноваційності при управлінні компанією та обслуговуванні страхувальників, асиметричність інформації та загрози її

несанкціонованого витоку, нерозвинутість інституціональної інфраструктури страхового ринку, нестача висококваліфікованих вузькоспеціалізованих фахівців страхової справи, хакерські атаки, кібершахрайство);

- економічні (високий рівень інфляції, відтік капіталу закордон, утрата майна учасниками страхування внаслідок воєнних дій, використання страховиків у схемах «оптимізації оподаткування», використання схем перестраховування задля легалізації незаконно отриманих доходів, неефективні механізми розміщення страхових резервів, скорочення кількості укладених договорів страхування, збільшення кількості страхових випадків, у т.ч. і в медичному страхуванні, невідповідність структур активів і пасивів страховиків)» [9].

Діюча методика розрахунку рівня економічної безпеки України включає тільки два індикатори, які визначають стан фінансової безпеки страхового ринку: «рівень проникнення страхування і частка надходжень страхових премій трьох найбільших страхових компаній у загальному обсязі надходжень страхових премій» [21]. Зазначених показників недостатньо, щоб якісно оцінити стан фінансової безпеки страхового сектору. До введення у дію вказаної методики попередні методичні рекомендації містили також такі показники функціонування страхового ринку як: щільність страхування, частка довгострокового страхування у загальному обсязі зібраних страхових премій, рівень страхових виплат, частка премій, що належать перестраховикам-нерезидентам.

Розглянемо динаміку зазначених показників-індикаторів фінансової безпеки страхового сектору України за 2017-2023 роки у таблиці 3.2.

Показник проникнення страхування (тобто співвідношення обсягу зібраних страховиками страхових премій до ВВП) після 2020 року перебуває на критичному рівні (менше 1%) і щороку зменшується. За останні роки даний індикатор фінансової безпеки страхового ринку зменшився удвічі, що вказує на падіння ролі страхового ринку в українській економіці. У світі показник

проникнення страхування у середньому складає 6,6%, а от у Великій Британії і Південній Кореї він перевищує навіть 10%

Таблиця 3.2

Індикатори фінансової безпеки страхового сектору України у 2017–2023 рр.

Показники	Рік						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Показник проникнення страхування, %	1,46	1,39	1,33	1,08	0,91	0,76	0,72
Показник щільності страхування, дол. США	38,35	42,82	48,64	39,99	44,26	24,05*	24,69*
Частка довгострокового страхування в загальному обсязі зібраних страхових премій, %	6,71	7,91	8,91	10,93	11,82	12,13	10,98
Рівень валових страхових виплат, %	24,26	26,06	27,05	32,88	36,13	32,81	35,9
Частка премій, що належать перестраховикам-нерезидентам, %	7,82	6,07	6,22	8,09	9,86	7,83	7,76

* з урахуванням останніх офіційних даних про чисельність населення України станом на лютий 2022 року

Показник щільності страхування (тобто обсяг страхових премій у дол. США на 1 особу) мав змінну динаміку, однак через відсутність офіційних статистичних даних стосовно фактичної чисельності українського населення важко проаналізувати його реальну динаміку за останній час і відповідно, оцінити за його допомогою стан фінансової безпеки українських страховиків. За досліджуваній період його значення було в межах 24-48 дол США, що є нижнім пороговим значенням і демонструє недостатній рівень покриття населення України страховими послугами.

«Частка довгострокового страхування у загальному обсязі зібраних страховиками премій поступово зростає майже вдвічі за останні шість років, що свідчить про поліпшення ситуації на ринку накопичувального страхування життя і підвищення рівня довіри до нього з боку страхувальників, а також збільшення можливостей акумулювати страховиками довготривалі інвестиційні ресурси. Однак значення цього показника - 6-12% за досліджуваній період перебуває на нижній границі та є дуже далеким від оптимального діапазону 30-50%» [9].

Рівень валових страхових виплат українських страховиків поступово зростає (24-36%, а оптимальне його значення – 30-40%), що свідчить про певне зменшення прибутковості страхової діяльності, але і сприяє підвищенню зацікавленості потенційних страхувальників та їх довіри до страхового сектору. А також це стимулює українських страховиків до пошуку інших джерел отримання доходів, зокрема підвищення доходності їх інвестиційної діяльності.

Частка страхових премій, які належать перестраховикам-нерезидентам є відносно стабільною, що відображає стабільну співпрацю українських страховиків із страховиками-нерезидентами. Надійні партнери перестраховики сприяють стабільній платоспроможності страховиків та поліпшенню рівня їх фінансової безпеки.

Частка активів десяти найбільших страховиків на українському страховому ринку зросла із 42% у 2020 році до 58% у 2023 році. Дана тенденція демонструє укрупнення страхового ринку України, що пов'язане із зменшенням загальної чисельності його учасників, особливо невеликих страхових компаній.

«Всі фактори впливу на фінансову безпеку страхового ринку можна розділити на дві групи: ендогенні та екзогенні. Екзогенні або зовнішні фактори спричинені станом та характером розвитку макросередовища. До даних чинників можна віднести: зменшення рівня плато-спроможного попиту населення, кризові явища на світових фінансових ринках, загострення соціально-політичної ситуації в країні. Банкрутство страхових компаній, вчинення протиправних дій страховиками чи страхувальниками, функціонування значної кількості кептивних компаній відносять до ендогенних (внутрішніх) факторів, які впливають на безпеку страхового ринку» [18].

Отже, основними причинами нинішнього незадовільного рівня фінансової безпеки страхових компаній в Україні є: значна залежність функціонування страховиків від негативного впливу макроекономічних подій і війни, політичної і соціальної нестабільності; погіршення демографічної структури українського населення; зниження рівня доходів населення і невисокий попит на продукти добровільного страхування; невисока дохідність інвестиційної діяльності

українських страховиків; низький рівень страхової культури і взаємної довіри учасників страхового ринку; висока конкуренція на ринку фінансових послуг у т.ч. із банками у сфері залучення коштів клієнтів тощо.

3.3 Напрями удосконалення стану фінансової безпеки українських страхових компаній

Важливою для діяльності страховиків є мінімізація фінансових ризиків, адже існує прямий взаємозв'язок між можливістю страхової компанії реагувати на ризики у своїй діяльності та її фінансовою безпекою. Ці ризики вважаються дуже небезпечними для страховика, оскільки наслідком є висока ймовірність банкрутства і втрата власного капіталу.

Згідно Директиви ЄС 2009/138/ЄС [36], де вказані вимоги щодо платоспроможності страховиків Solvency II, ризики страхових компаній розподіляються на п'ять груп: страховий ризик чи ризик андеррайтингу; кредитний ризик; ринковий ризик; операційний ризик; і ризик ліквідності.

Для ефективного управління ризиками страховику потрібно дотримуватись наступних принципів управління ризиками власної діяльності:

- не ризикувати на суми більше ніж власний капітал;
- розраховувати можливі наслідки ризику;
- не ризикувати великим заради малого;
- позитивне рішення приймати тільки при відсутності сумніву;
- завжди існує не лише єдине рішення.

Удосконалення механізму управління фінансовою безпекою страховика, на наш погляд, варто здійснювати в три етапи (рис. 3.1).

Задля запобігання ризикам і загрозам фінансовій безпеці страховика важливим є визначення завдань, які потребують першочергового вирішення, наприклад:

- забезпечити і підтримувати високий рівень кваліфікації персоналу компанії;

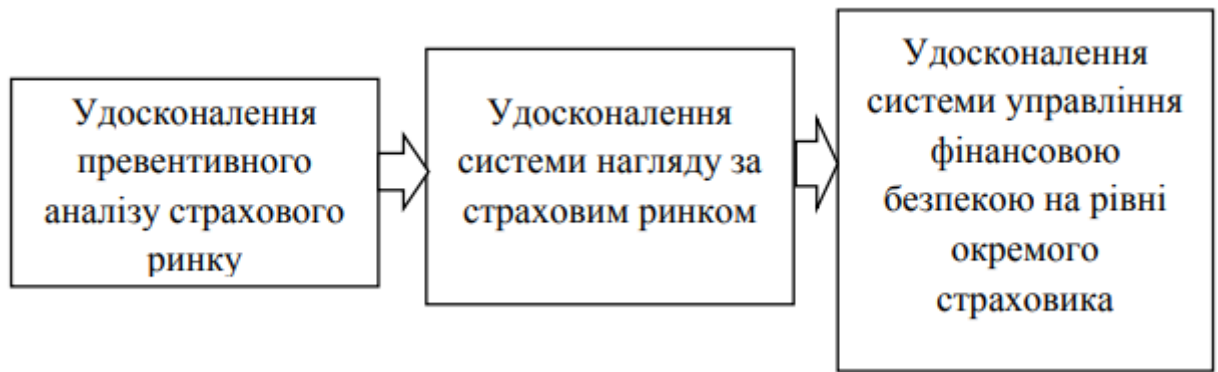

Рис 3.1. Етапи удосконалення системи управління фінансовою безпекою страховика

- розвивати техніко-технологічні можливості компанії з метою підтримки належного рівня конкурентоспроможності;
- організувати високу ефективність роботи менеджменту страховика;
- забезпечити потрібний об'єм і рівень ефективності інвестиційної діяльності;
- підтримувати оптимальний стан фінансової безпеки та сприяти економічному зростанню страхової компанії тощо.

Загалом заходи в сфері удосконалення механізму управління фінансовою безпекою страховика можна розподілити на такі групи:

- 1) інституційно-правові;
- 2) економічні;
- 3) інформаційні;
- 4) організаційно-технологічні.

Більш детально вони описані на рисунку 3.2.

Головними критеріями ефективності системи фінансової безпеки страхової компанії, на наш погляд, варто вважати максимізацію прибутку і оптимізацію якості страхових послуг, які надаються, а також максимізацію ринкової вартості страхової компанії.

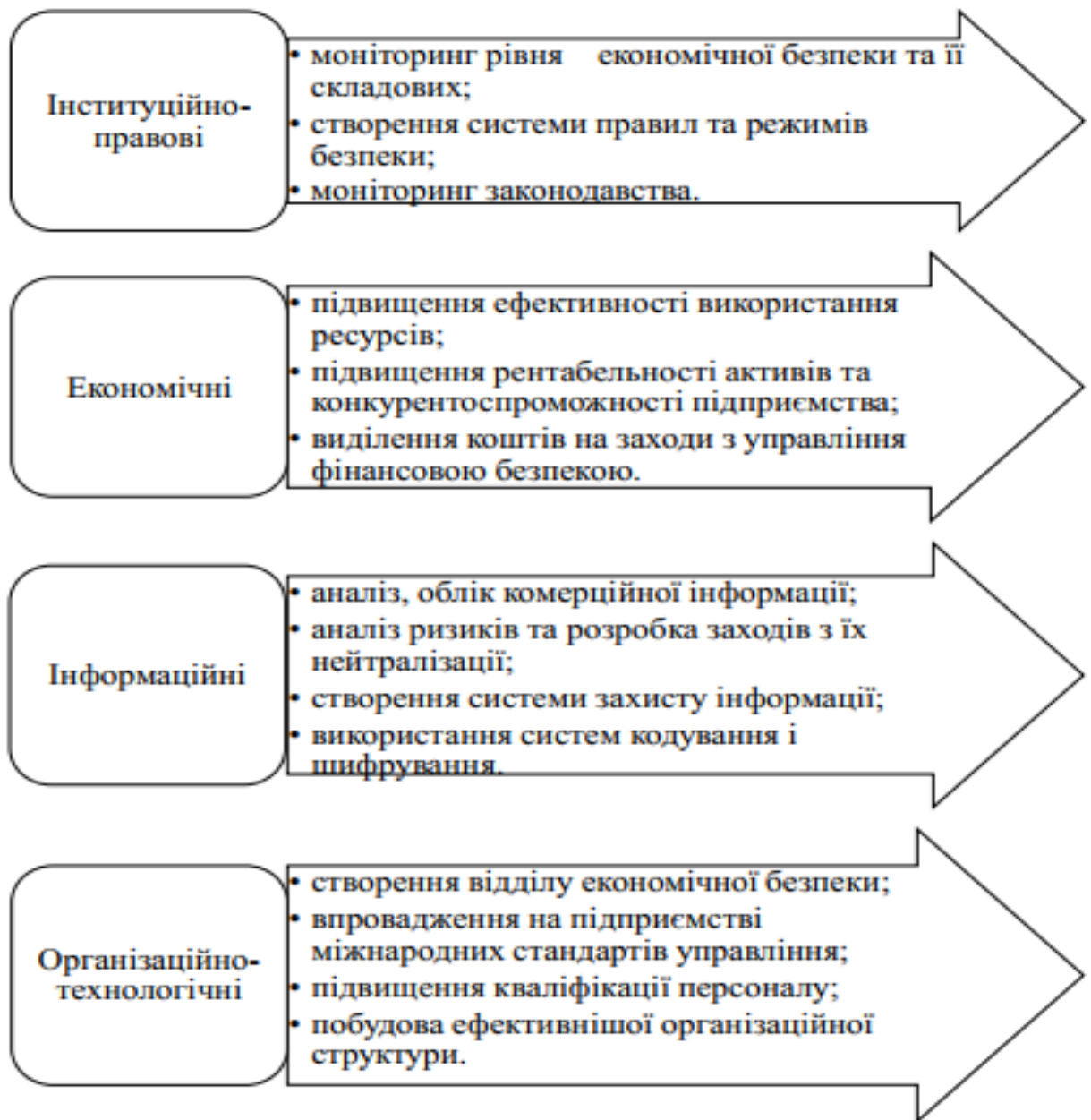

Рис. 3.2. Класифікація заходів щодо удосконалення механізму управління фінансовою безпекою

Позитивний вплив спеціальних заходів спрямованих на підвищення фінансової безпеки страховика досягається тільки за таких умов:

- «застосування механізму перестраховування повинно бути ефективним, тобто виконуватися співвідношення між досягнутими від операції ефектом і витратами на здійснення операції;

– необхідно досягти певного балансу між доходами і витратами страхової організації, за допомогою встановлення обґрунтованого та ефективного страхового тарифу. Неправильна структура та методика визначення тарифної ставки може призвести до втрати конкурентних переваг компанії на страховому ринку;

– формування стійкого страхового портфеля, тобто портфеля з оптимальним співвідношенням між безпекою і прибутковістю. Досягнути такого стану можливо з допомогою постійного аналізу і коригування співвідношення між напрямками страхування, страховими сумами та рівнями ризику об'єктів у розрізі діючих та нових страхових договорів;

– формування страхових резервів для відшкодування витрат, які можуть понести страхувальники в разі настання страхового випадку за відповідним видом ризику. Таким чином, страхова компанія може здійснювати розподіл відповідальності за окремими видами страхування» [18].

Не менш важливим напрямом підвищення фінансової безпеки страховика є запровадження інноваційних послуг і новітніх технологій. Здійснюючи інноваційну діяльність в усіх напрямках своєї роботи, страховик отримує конкурентні переваги і можливість протягом певного часу одержувати додаткові прибутки, нарощуючи фінансові ресурси для подальшого розвитку.

«До основних критеріїв забезпечення стабільної діяльності страховика належать:

- достатність власного капіталу;
- врівноважена тарифна політика;
- збалансованість страхового портфеля;
- наявність безпечної програми перестраховування;
- адекватні методи формування страхових резервів;
- оптимальна інвестиційна політика;
- високий рівень платоспроможності» [7].

Дуже важливим завданням для українських страхових компаній у межах забезпечення належного рівня їх фінансової безпеки є формування

збалансованих страхових портфелів, оскільки проблемою вітчизняного страхового ринку загалом, є те, що «більшість вітчизняних страховиків виплачують страхове відшкодовують за рахунок нових договорів і отриманих страхових премій, при цьому не приділяючи належної уваги формуванню та ефективному розміщенню сформованих страхових резервів» [9].

Також для забезпечення належного рівня фінансової безпеки страховим компаніям України потрібно:

- напрацювати детальні стратегії функціонування страхових компаній, які відповідатимуть нинішнім реаліям;
- регулярно аналізувати наявні загрози (ендогенні й екзогенні), а також прогнозувати потенційні загрози у діяльності компаній;
- оптимізувати тарифну, інвестиційну та перестрахову політики страховиків;
- збалансувати страхові портфелі;
- використовувати найбільш ефективні форми та методи управління фінансовою безпекою страхових компаній;
- застосовувати сучасні технології. використовувати штучний інтелект та цифровізацію при обслуговуванні клієнтів;
- дотримуватись належного рівня якісної підготовки управлінського персоналу, а також вузькоспеціалізованих працівників страховиків.

«До основних напрямів забезпечення фінансової безпеки страхових компаній можна віднести: активне впровадження та популяризацію кіберстрахування; формування повноцінних підрозділів забезпечення фінансово-економічної безпеки, забезпечення фізичної безпеки працівників страховиків; втілення комплексної програми популяризації страхових продуктів і послуг...впровадження ІТ-систем управління бізнес-процесами» [34].

Попри різноманітні виклики і загрози в останні роки діяльність більшості українських страховиків була прибутковою, враховуючи, що саме прибуток є важливим внутрішнім джерелом розвитку, забезпечення фінансової стійкості і безпеки страхових компаній, то українські страхові компанії мають реальний

потенціал для їх подальшого сталого розвитку. Оскільки, лише надійні і стабільно функціонуючі страховики можуть фінансово убезпечити власних клієнтів і сформувати потужний конкурентоспроможний страховий ринок із високим рівнем довіри та суттєвим інвестиційним потенціалом.

Задля забезпечення належного рівня фінансової безпеки страховим компаніям України потрібно: напрацювати детальні стратегії функціонування страхових компаній, які відповідатимуть нинішнім реаліям; регулярно аналізувати наявні загрози (ендогенні й екзогенні), а також прогнозувати потенційні загрози у діяльності компаній; оптимізувати тарифну, інвестиційну та перестрахову політики страховиків; збалансувати страхові портфелі; використовувати найбільш ефективні форми та методи управління фінансовою безпекою страхових компаній; застосовувати сучасні технології. використовувати штучний інтелект та цифровізацію при обслуговуванні клієнтів; дотримуватись належного рівня якісної підготовки управлінського персоналу, а також вузькоспеціалізованих працівників страховиків.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного теоретико-практичного дослідження фінансової безпеки страхових компаній ми дійшли до наступних висновків:

Фінансова безпека страхової компанії виступає важливим складником її економічної безпеки; це також і система, яка спрямована на забезпечення ефективного розвитку страховика у поточному та наступному періодах за умов необмеженої конкуренції на страховому ринку.

Фінансову безпеку страховика можна розглядати як міру гармонізації у часі та просторі фінансових інтересів страховика з інтересами складових її навколишнього середовища: держави, інших учасників ринку, конкурентів. Тобто страховик тоді знаходиться у фінансово безпечному стані, коли його фінансові інтереси у певній мірі узгоджені з інтересами інших суб'єктів – страхувальників, кредиторів, конкурентів, держави, позичальників, інвесторів і т.п., що сприяє мінімізації негативного впливу загроз на загальний рівень фінансової безпеки страховика.

Детальне виокремлення загроз у страховій діяльності, визначення напрямків і обсягів їх впливу є важливим напрямком у роботі страховиків, який забезпечує подальшу ефективну їх діяльність. Зовнішні загрози викликані з боку партнерів, конкурентів, кримінальних структур, іноземних суб'єктів господарювання, ЗМІ, державних органів та інших іноземних держав. Для страховиків важливо урахувати можливий негативний вплив зовнішніх загроз на їх діяльність, оскільки змінити чи уникнути його страховикам не вдасться. Особливо уважно потрібно слідкувати за динамікою соціально-економічної та політичної ситуації в країні та світі, зміною нормативно-правових вимог, а також шахрайських дій інших суб'єктів страхового ринку.

Переважно внутрішні загрози страховиків виникають через неефективний фінансовий менеджмент страхових компаній, у т.ч. недосконалу тарифну політику, незбалансоване розміщення страхових резервів за напрямками й термінами. Помилки при розрахунку тарифних ставок можуть призвести до

втрати конкурентних переваг страхової компанії на ринку або збиткової діяльності та погіршення фінансового стану.

Механізм фінансової безпеки страховика можна визначити, як сукупність методів, важелів та інструментів, які використовують суб'єкти системи фінансової безпеки компанії з метою поліпшення характеристик фінансової безпеки, а також його фінансове, організаційне й інформаційно-аналітичне забезпечення.

ПрАТ СК «Уніка» є одним із лідерів ризикового страхування в Україні, за останні роки ми спостерігаємо зростання більшості фінансових показників її діяльності, у т.ч. і прибутку (457 млн грн у 2023 р.), який є значним внутрішнім джерелом поповнення її капіталу і ресурсної бази загалом. Основним джерелом залучення коштів страхової компанії є страхові премії клієнтів та від вхідного перестраховування. Основними видами страхування у роботі компанії є: КАСКО, ОСЦПВ, страхування майна, страхування від нещасних випадків, добровільне медичне страхування тощо. Прибутковою для компанії є не лише страхова діяльність, але й інвестиційна, переважно від вкладення коштів у державні цінні папери.

Механізм управління фінансовою безпекою ПрАТ СК «УНІКА» ґрунтується на діючій правовій системі, яка включає загальні нормативно-правові акти, спеціальне страхове законодавство й інші нормативно-правові акти. Метою роботи системи управління фінансовою безпекою ПрАТ СК «УНІКА» є забезпечення фінансової стійкості, тобто у здатності страхової компанії виконувати власні зобов'язання перед інвесторами, страхувальниками, працівниками і державою в нинішніх умовах невизначеності.

Згідно проведених розрахунків на даний час рівень фінансової безпеки ПрАТ СК «УНІКА» є достатнім, однак загрози (особливо зовнішні) в умовах нестабільного середовища її функціонування можуть досить швидко виникати і перешкоджати нормальній роботі, саме тому компанія повинна сформувати дієвий механізм захисту своєї фінансової безпеки.

Діяльність будь-яких економічних суб'єктів в умовах війни, у т.ч. страховиків, супроводжується суцільною невизначеністю, неможливістю передбачити хід майбутніх подій, масштабуванням зони небезпеки на усю територію України, що провокує соціальну, політичну й економічну кризи. Українські страховики зіткнулися також із значним падінням попиту на страхові послуги, через погіршенням загальноекономічної ситуації у країні та зменшення доходів більшості економічних суб'єктів. Стандартні страхові договори не покривають військових ризиків, а клієнти, у яких значно знизилася платоспроможність, досить часто відмовляються від страхових послуг на користь більш необхідних товарів і послуг у військовий час.

Основними причинами нинішнього незадовільного рівня фінансової безпеки багатьох страхових компаній в Україні є: значна залежність функціонування страховиків від негативного впливу макроекономічних подій і війни, політичної і соціальної нестабільності; погіршення демографічної структури українського населення; зниження рівня доходів населення і невисокий попит на продукти добровільного страхування; невисока дохідність інвестиційної діяльності українських страховиків; низький рівень страхової культури і взаємної довіри учасників страхового ринку; висока конкуренція на ринку фінансових послуг у т.ч. із банками у сфері залучення коштів клієнтів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аберніхіна І. Г. Оцінка ліквідності та платоспроможності страхової організації. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2020. №1. С. 152–163.
2. Базилевич В. Д. Страхування: підручник. К. : Знання, 2008. 1019 с.
3. Барановський О. І. Філософія безпеки : монографія : у 2 т. Т. 1. К. : УБС НБУ, 2014. Основи економічної і фінансової безпеки економічних агентів. 831 с.
4. Богріновцева Л., Бондарук О., Ключка О. Фінансова безпека страхового ринку. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2023. №4. С. 216-226.
5. Бомба І. І. Управління безпековою діяльністю страхових компаній в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Львів, 2020. 20 с.
6. Бондар Є. І. Фінансова безпека страхового ринку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2017. Вип. 27(3). С. 11-13.
7. Величко Г.О., Сташкевич Н.М., Сташкевич О.С. Напрями удосконалення фінансової стійкості страхових компаній. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Вип. 25(2). С. 79-82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_25%282%29_18 (дата звернення 21.02.2024)
8. Войтович Л.М. Управління безпекою страхових та перестрахових компаній в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2014. Вип. 8(1). С. 160-163.
9. Гладчук О.М. Фінансова безпека українських страхових компаній у сучасних реаліях. *Економіка та суспільство*. 2023. №55. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2863>
10. Глухова В., Крот Л. Управління ризиками діяльності страхових компаній в контексті фінансової безпеки. *Економіка та суспільство*, (54). 2023.

- URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-81> (дата звернення 15.03.2024)
11. Гончаренко А. С., Зачосова Н. В., Коваль О. В. Стратегічні аспекти забезпечення фінансово-економічної безпеки страхових компаній у контексті розвитку конкурентоспроможного ринку страхових послуг. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія Економічні науки. 2020. (№ 2). С. 160–168. URL: http://eprints.cdu.edu.ua/4035/1/visnik2020-2_160-168.pdf (дата звернення 18.08.2023)
 12. Давиденко Д. Фінансова безпека страхових компаній в умовах воєнного стану. *Актуальні питання фінансової безпеки* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 27 берез. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 73–76.
 13. Єрмошенко А.М. Механізм забезпечення фінансової безпеки страхових організацій : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.01. Київ, 2006. 19с.
 14. Журавка О. С., Темченко А. Р., Федорченко В. Г. Теоретичні підходи до визначення фінансової стійкості страхових компаній. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. 22(1). С. 117-122.
 15. Журавка О.С., Діденко І.В., Колесник А.І. Фактори впливу на фінансову безпеку страхових компаній. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 5/5. С. 15-20.
 16. Заросило В. О. Загрози фінансовій безпеці та їх класифікація. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/expert/2/zagrozi-finansovij-bezpeci-ta-ih-klasifikaciya.pdf> (дата звернення 21.02.2024)
 17. Калугарь А. В., Кучерівська С. С. Особливості взаємодії учасників страхування в період війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2022/1951> (дата звернення: 10.05.2024).

18. Левковець Н. П., Бабич Л. М., Теслюк Н. П., Наконечна С. А., Гуцалюк О. І. Фінансова безпека страхових компаній в умовах інституційних змін. *Ефективна економіка*. 2021. №8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2021/90.pdf (дата звернення: 10.04.2024).
19. Марина А.С., Пеценко М.В. Страховий ринок України в умовах війни. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 5(05). С. 44-51.
20. Марченко О. М., Пушак Я. Я., Ревак І. О. Фінансова безпека держави : навч. посібник. Львів, 2020. 356 с.
21. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: затв. наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> (дата звернення: 21.03.2024).
22. Населення та міграція. *Державна служба статистики України*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 21.03.2024).
23. Нікіфоров П.О., Кучерівська С.С. Сутність і значення фінансової безпеки страхової компанії. *Фінанси України*. 2006. № 5. С. 86-94
24. Огляд небанківського фінансового сектору. *Офіційний сайт НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-fnansovogo-sektoru-serpen-2023-roku> (дата звернення: 20.04.2024).
25. Омельчук Л.В. Сутнісні характеристики економічної безпеки страхової компанії з позиції теорії безпекознавства. *Ефективна економіка*. 2018. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6621> (дата звернення 22.02.2024)
26. Офіційний сайт ПрАТ СК «УНІКА». Публічна інформація. Фінансова звітність. URL: https://unika.ua/initial_data/ (дата звернення 20.03.2024)
27. Папка О. С. Теоретичні аспекти фінансової безпеки страхових корпорацій. *Наукові записки Української академії друкарства*. 2021. № 3. С. 109-112.

28. Показники діяльності страхових компаній. *Наглядова статистика НБУ*.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 20.03.2024).
29. Попова Л.В. Основні тенденції розвитку ринку страхових послуг в Україні. *Фінансові інструменти сталого розвитку економіки* : матер. 6-ої міжнар. наук.-практ. конференції (Чернівці, 18 квітня 2024 р.). Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024.
30. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.09.2019 № 79-IX / Верховна Рада України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text> (дата звернення: 22.03.2024).
31. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 № 1909-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 20.03.2024).
32. Рубан О. О. Загрози фінансовій безпеці страховика: підходи до класифікації. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України* : збірник тез доповідей XV Всеукраїнської науково-практичної конференції (8-9 листопада 2012 р.) / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2022. С. 176-177.
33. Рубан О. О. Фінансова безпека страхової компанії як інтегральна характеристика фінансового стану. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2021. № 33. С. 33-42.
34. Ситник Н., Тишковець М. Фінансово-економічна безпека страхової компанії та її забезпечення. *Економіка та суспільство*, 2022. вип. 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1262/1216> (дата звернення: 26.04.2024).

35. Ситник Н.С., Михайлюк М.В. Загрози та ризики фінансової безпеки страхового ринку України в умовах війни. *Молодий вчений. Економічні науки*. 2023. № 5 (117). С. 169-173
36. Стратегія розвитку фінансового сектору України (2023). URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-fnansovogo-sektoru-ukrayini> (дата звернення: 25.09.2023).
37. Фролов С. М. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. екон. і юрид. спеціальностей Суми: ДВНЗ УАБС НБУ, 2015. 332 с.
38. Шаповал Л.П., Кудлай К.Д. Оцінка рентабельності діяльності страхових компаній. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2020. №38. С. 81-86.
39. Юдіна С.В., Григор'єва Н.М., Чуприна О.Г. Механізм забезпечення фінансової безпеки страхової компанії. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск №17. С. 627- 633.
40. Юнін О. С. Фінансово-економічна безпека: теоретико-правові аспекти. Дніпро. Видавець Біла К.О., 2023. 350 с.